

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Інститут гуманітарних і соціальних наук

Кафедра соціології та соціальної роботи



Андріана ПРОКОПИШИН

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ ЯК
ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ**

**STATE SUPPORT FOR LOW-INCOME FAMILIES AS A TOOL FOR
OVERCOMING POVERTY IN UKRAINE**

Бакалаврська кваліфікаційна робота за освітньою програмою
«Соціальне забезпечення»
Спеціальності 232 – Соціальне забезпечення

Науковий керівник:

к. е. наук, доцент кафедри соціології та соціальної роботи

Тетяна ШАПОВАЛОВА

Львів – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ.....	8
1.1.Поняття та визначення бідності в науковій літературі	8
1.2. Історичний контекст соціальної політики в Україні	12
1.3. Нормативно-правове забезпечення державної підтримки малозабезпечених сімей	16
Висновок до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ.....	24
2.1. Основні програми та ініціативи державної підтримки малозабезпечених сімей: адресність і доступність.....	24
2.2. Порівняльний аналіз механізмів підтримки малозабезпечених сімей в інших країнах.....	29
2.3. Виклики та проблеми реалізації програм соціальної підтримки в Україні	34
Висновки до другого розділу.....	39
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ	40
3.1. Аналіз життєвого рівня малозабезпечених сімей на прикладі діяльності УПСЗН Болехівської міської ради: емпіричний аспект.....	40
3.2. Перспективи розвитку соціальної політики в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.....	52
3.3. Рекомендації щодо покращення життєвого рівня малозабезпечених сімей через програми підтримки	55
Висновки до третього розділу.....	58
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Забезпечення гідного рівня життя для вразливих категорій населення є основою соціальної стабільності в країні, тому соціальний захист малозабезпечених сімей є одним із ключових напрямів політики держави. Україна, яка стикається у сучасних умовах з небувалістю економічних і демографічних викликів, які спричинені військовою агресією, все більше набувають особливої уваги, щодо питань ефективності державно допомоги. Саме російське вторгнення створило потужне внутрішнє переміщення громади в країні, руйнацію економічної та житлової інфраструктури, збитки ресурсів до існування мільйонів українців. Зросла кількість сімей, що опинились за межею бідності, що є, як наслідком. Раніше, ця значна частина сімей не потребували соціальної підтримки, але їхня зміна соціально-економічного статусу ставить за вимогу удосконалення та перегляд чинних механізмів державної допомоги.

В період кризи ефективна система соціального захисту має не лише забезпечувати життєво необхідні потреби малозабезпечених сімей, але й підтримувати їхню економічну активність, роблячи умови у самозабезпеченні та шанс виходу з бідності. Це визначає організацію гнучкості підтримки інструментів, в тому числі програму професійної перекваліфікації, соціальної адаптації, а також справу, яка заохочує розвиток малого підприємництва посеред соціально вразливих груп населення.

Попри те, що державна підтримка малозабезпечених сімей, як проблематика досліджувалась в безлічі наукових працях іноземних та українських учених, таких як О.В. Кочемировська, О.В. Литвин, А.О. Бондаренко, Т.С. Васильченко, О.М. Головань, К.М. Мороз, Л.Г. Рагозіна, Р.А. Садовська, С.Г. Місихіна, Л.С. Ніконова, В.М. Андрієв, В.Ю. Бурак, О. Давидюк, М. Коломойцев, П.Д. Пилипенко, Л.В. Потабенко, О.В. Тищенко, С.І. Злупко, О.Г. Ярошенко, Л.М. Черенько, В.І. Огірко, продовжують бути відкритим питанням застосування дієвості державних програм у післявоєнний і воєнний час.

В умовах сучасності суспільно-політичних і економічних викликів, важливим є проблема соціального захисту малозабезпеченості. Зростання кількості малозабезпечених сімей, які опинились за лінією бідності, привела глибока соціальна нерівність, спричинена військовою агресією росії проти України. Значні соціальні потрясіння призвело до втрати житла і роботи, масового переміщення людей та руйнування економічної інфраструктури.

Зменшення соціальної напруги, недопущення наступного зростання рівня бідності, сприяння стабільності економічної, а також гарантувати базові потреби є спрямованістю соціальної політики в умовах війни, де роль державної підтримки для цих сімей є важливою. Звичайно, важливим є не лише матеріальна підтримка малозабезпеченої сім'ї, а і їхнє економічне стимулювання активності, що буде сприяти загальному відновленні економіки країни та оздоровленню ринку праці. Система державної допомоги малозабезпеченим сім'ям вимагає комплексного підходу до оцінки її ефективності, а також фінансового забезпечення, тому розгляд активних механізмів підтримки, а саме встановлення їх слабких і сильних сторін і вдосконалення заходів, які будуть сприяти підвищенню рівня соціальної захищеності найбільш вразливих груп населення є важливим аналізом.

Важливу роль у вивченні цієї проблематики відіграють українські науковці, зокрема В. М. Андрієв, В. Ю. Бурака, О. Давидюк, М. Коломойцев, П. Д. Пилипенко, Л. В. Потабенко, О. В. Тищенко та інші. Вони аналізували соціально-економічні чинники, що спричиняють малозабезпеченість, та механізми державної допомоги, проте деякі аспекти правового регулювання, ефективності програм та їхнього впливу на рівень бідності потребують подальшого дослідження. Теоретико-методологічні засади державної підтримки малозабезпечених сімей досліджувалися у працях В.М. Андрієва, В.Ю. Бурака, О. Давидюк, М. Коломойцева, П.Д. Пилипенка, Л.В. Потабенко, О.В. Тищенко та ін. Проблеми соціального захисту та механізми надання допомоги малозабезпеченим верствам населення розглядалися в роботах С.І. Злупка, О.Г. Ярошенка, Л.М. Черенько, В.І. Огірка, О.В.

Кочемировської, О.В. Литвин та ін. Вплив соціальних програм на рівень бідності та ефективність державної підтримки аналізували у своїх дослідженнях А.О. Бондаренко, Т.С. Васильченко, О.М. Головань, К.М. Мороз, Л.Г. Рагозіна, Р.А. Садовська, С.Г. Місихіна, Л.С. Ніконова. Всупереч великій кількості наукових досліджень у цій сфері, проблема ефективності державної допомоги малозабезпечених сімей продовжує бути відкритою.

Отож, спрямованість цієї роботи полягає у виявленні недоліків та прогалин наявної системи державної підтримки, оцінку її продуктивності і розробку рекомендацій щодо її вдосконалення. Особлива увага приділяється сучасним викликам, спричиненим війною, а також можливості застосування міжнародного досвіду для побудови більш ефективної системи соціального захисту в Україні. Вирішення цих питань сприятиме не лише подоланню бідності серед малозабезпечених сімей, а й забезпеченню соціальної стабільності в суспільстві.

Дослідницьке запитання: Як державна підтримка малозабезпечених сімей впливає на рівень бідності в Україні, які її основні недоліки та яким чином можна підвищити ефективність соціальних програм у сучасних умовах?

Тема бакалаврського кваліфікаційного дослідження: Державна підтримка малозабезпечених сімей як інструмент подолання бідності в Україні.

Мета дослідження: Проаналізувати механізми державної підтримки малозабезпечених сімей в Україні, оцінити їхню ефективність та розробити пропозиції щодо вдосконалення системи соціального захисту з урахуванням сучасних соціально-економічних викликів.

Відповідно до поставленої мети у роботі виконувались такі **завдання:**

1. Провести теоретичний аналіз поняття бідності в науковій літературі, визначити основні підходи до її оцінки та вплив на соціальну політику держави.

2. Дослідити історичний контекст формування соціальної політики в Україні, виокремити основні етапи її розвитку та ключові реформи.

3. Проаналізувати нормативно-правову базу державної підтримки малозабезпечених сімей в Україні, визначити її ефективність та відповідність міжнародним стандартам.

4. Дослідити сучасні програми та ініціативи державної підтримки малозабезпечених сімей в Україні, зокрема їхню адресність і доступність.

5. Провести порівняльний аналіз механізмів державної підтримки малозабезпечених сімей у різних країнах, виявити кращі практики та можливості їх впровадження в Україні.

6. Визначити основні виклики та проблеми реалізації програм соціальної підтримки малозабезпечених сімей, запропонувати шляхи їхнього вирішення.

7. Провести емпіричний аналіз рівня життя малозабезпечених сімей на основі статистичних даних і внутрішньої документації з бази практики.

8. Оцінити перспективи розвитку соціальної політики України у сфері підтримки малозабезпечених сімей з урахуванням міжнародного досвіду.

9. Розробити рекомендації щодо покращення рівня життя малозабезпечених сімей через удосконалення програм державної підтримки.

Об'єктом дослідження є система державної підтримки малозабезпечених сімей в Україні.

Предметом дослідження є механізми державної підтримки малозабезпечених сімей та їхній вплив на рівень бідності в Україні.

Гіпотеза дослідження: Чинна система державної підтримки малозабезпечених сімей в Україні є недостатньо ефективною, що зумовлено її розрізненістю, низьким рівнем адресності та відсутністю стимулюючих механізмів для виходу сімей зі стану бідності. Запровадження комплексного підходу до соціальної підтримки, що включає не лише фінансову допомогу, а

й заходи з професійної адаптації та сприяння самозайнятості, дозволить суттєво підвищити її результативність.

Теоретичною та методологічною основою дослідження стали сучасні наукові підходи до аналізу соціальної політики, концепції державного регулювання та соціального захисту населення, а також праці українських і зарубіжних учених, присвячені проблемам державної підтримки малозабезпечених сімей, боротьбі з бідністю та ефективності соціальних програм. Використано системний і комплексний підходи до аналізу механізмів державної допомоги, порівняльний аналіз — для вивчення міжнародного досвіду, метод наукової абстракції — для теоретичного осмислення проблеми. Методи аналізу, синтезу та класифікації допомогли систематизувати форми підтримки. Статистичний аналіз базувався на офіційних даних, а аналіз внутрішніх документів із бази практики — на оцінці ефективності програм у воєнний період. Узагальнення використано для формулювання висновків і практичних рекомендацій. Інформаційною базою дослідження стали статистичні дані, отримані під час проходження практики, дані міжнародних організацій, законодавчі та нормативно-правові акти України, звіти державних установ і неурядових організацій, власні дослідження автора, внутрішні документи та аналітичні публікації, монографії, наукові статті, розміщені у фахових виданнях та мережі Інтернет.

Практичне значення результатів дослідження полягає в можливості їх використання при розробці та удосконаленні програм державної підтримки малозабезпечених сімей, для підвищення ефективності соціального захисту з урахуванням новітніх викликів, у діяльності органів державної влади, що формують політику у сфері соціального забезпечення, в освітньому процесі для підготовки майбутніх фахівців із соціального забезпечення, а також для адаптації міжнародних практик до українських реалій.

Структура роботи: Бакалаврська кваліфікаційна робота включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, який налічує 61 джерело та додатки. Загальний обсяг основного тексту становить 77 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ

1.1. Поняття та визначення бідності в науковій літературі

Стагнація змін, пандемія та теперішня війна в Україні посилює питання про бідність населення. Щоб справді змінити ситуацію, потрібна участь усіх: держава має діяти рішуче, економіка — працювати для людей, а кожен громадянин — усвідомлювати свою відповідальність за спільне майбутнє (Поліщук & Машта, 2022). То ж, основними причинами бідності, які виділяються у наукових джерелах є: недостатньо якісні послуги освіти, медицини; смертність, що в даний час переважає народжуваність, неповні сім'ї та міграція; висока незайнятість, мала зарплата, доходи людей або низька кваліфікація працівників; труднощі із нестабільною економікою та соціальним захистом (Гняздовський & Кравець, 2022).

В літературі не існує чіткого поняття концепції «бідності», тобто часто використовуються багато інших концепцій, таких як: «бідність», «відносна бідність», «абсолютна бідність», «обмеження на бідність», «потреби» та «відсутність». Існують однобічні трактування термінів, що стосуються бідності, і розкривають їх значення за допомогою пояснень: абсолютна, структурна, відносна, культурна, явна, прихована тощо. Відтак, проблеми визначення поняття «бідність» виникають через багатогранність цього явища, а також залежать від цілей конкретних досліджень. Зазвичай, у наукових працях переважають два основні визначення бідності, які розрізняються способом її опису, тобто перший виникає з визнання бідності як абсолютної категорії, а другий як відносної (Поліщук & Машта, 2022).

Що ж до першої категорії абсолютної, то автор Потабенко пояснює, що – це ситуація, коли доходи особи або родини не дозволяють забезпечити споживання, яке відповідає мінімальним стандартам, прийнятим у певному суспільстві. Ці стандарти можуть бути офіційно встановлені законом або просто загальновідомі та узгоджені в народній свідомості (Потабенко, 2019).

Абсолютна концепція, яка визначає бідність насправді не є неможливістю здобути дохід, який необхідний для задоволення важливих та мінімальних потреб людини. Бідними класифікуються, сім'ї та громадяни, котрим не вистачає фінансів для повноцінної участі у житті суспільства та котрі не можуть забезпечити собі певний спосіб відпочинку, харчування, традицій та інше (Поліщук & Машта, 2022). В свою чергу, неспроможність підтримувати гідний, відповідно до норм суспільства, рівень існування – це відносна бідність. Тобто, вона відчувається людиною, як порівняння свого становища із можливостями інших у суспільстві або з своїми особистими досягненнями в минулому. На фізичних потребах зосереджується абсолютна бідність, тоді як відносна - на соціальних аспектах життя. Громадяни, які хоч і мають певний матеріальний добробут, можуть відчувати певні обмеження в культурній, соціальній, політичній діяльності, а також в нестачі вільного часу на відпочинок, самореалізацію чи інших ресурсах, через це, їх можна вважати відносно бідними. Саме її не можна подолати повністю, через те, що вона не залежить від фінансового рівня, як абсолютна, яку теоретично, можливо розв'язати, і з цього випливає їх відмінність (Потабенко, 2019).

Згідно з сучасним науковим розумінням, бідність – це фінансовий дефіцит протягом певного періоду часу, який унеможливорює підтримання такого рівня життя, що вважається нормальним для даного суспільства (Поліщук & Машта, 2022). Світовий досвід засвідчує, що тягар бідності найбільше тисне на плечі певних груп соціальності, у нашому випадку акцентуючи увагу на малозабезпеченості сім'ї, варто зазначити, що це стан родини, коли людина не володіє необхідними ресурсами для існування, зокрема повноцінного харчування, і не здатна задовольнити потреби в одязі. Ці проблеми важливі, які просо не залежать від людських бажань, і держава визнає їх, як певні складні життєві ситуації, якщо наприклад, родина має низький дохід, похилий вік або хтось із членів має інвалідність. В таких обставинах сім'я відчуває негайну потребу в допомозі з боку державних соціальних служб (Нестерцова-Собакар, 2022).

Існує чотири головні аспекти бідності, котрі визначають ООН: 1) життя, яке триває недовго; 2) освітній та професійний рівень невисокий; 3) економічна основа відсутня, як для гідного існування, такого як доступ до медицини, чиста вода та харчування, яке є повноцінним; 4) соціальна ізоляція. Бідність може відрізнятися у різних країнах і в різні часи, тобто в межах стандарту однієї країни вона є проблемою для частини населення, а якщо брати до уваги бідність загалом у світі, то більша частина країн, які є малорозвиненими, проживають в поганих умовах, тим самим охоплюючи все населення (Поліщук & Машта, 2022).

Є різноманітні форми бідності такі, як відносна, застійна, прихована і тимчасова. За офіційними правилами в країні, держава керується законами і іншими нормативними актами, враховує доходи чи доступ до суспільних благ, визначаючи бідність, як об'єктивну форму. Суб'єктивна, залежить від людини, тобто як вона відчуває своє становище. Особа може вважати себе бідною не через цифри, а через порівняння себе з іншими людьми або з можливостями, які були в неї в минулому. Більшість населення України, через зростання нерівності і зіставлення себе із багатими людьми, почуваються бідними, коли насправді бідна частина держави є невеликою (Галушка & Понченчук, 2020).

Прихована бідність - це незареєстрована, неврахована бідність. Значна кількість осіб не звертається по підтримку або соціальні виплати, не ототожнюючи себе з поняттям «бідність», з різних мотивів (брак обізнаності, гордість, самоізоляція та інші). За періодом тривалості, бідність поділяється на тимчасову або затяжну. Затяжна бідність часто призводить до несприятливих наслідків – маргіналізації, погіршення здоров'я, передчасної смерті. Підкреслюється, що цей різновид бідності може відтворюватись. Діти, які народилися в умовах затяжної бідності, переважно не досягають фінансового благополуччя, багатства, або хоча б мінімального достатку. Будь-які концепції, визначення та класифікації проявів бідності мають недоліки. Їхня недосконалість викликає суперечки про вибір конкретної

моделі бідності для реалізації соціальної політики. Кожна держава, звертаючи увагу на власні потреби та економічні обставини, визначається з певним підходом. У своїй роботі Поліщук і Машта, пропонують узагальнення наявних підходів та численних дефініцій бідності, і на основі цього обґрунтовують таке визначення: «Бідність – це брак ресурсів або їх недостатня кількість, що зумовлює обмеження в різних сферах життєдіяльності людей» (Поліщук & Машта, 2022).

Проблема бідності та фінансової вразливості в Україні не втрачає актуальності, адже країна постійно стикається з викликами, спричиненими зниженням реальних доходів громадян та відсутністю чесної відповідності між заробітком та результативністю праці. На думку Куліша, Україна значно відстає у розмірах оплати праці порівняно з іншими країнами, що зумовлено постійним зниженням купівельної спроможності реальної заробітної плати. Така ситуація негативно впливає на трудову активність населення, оскільки недостатній рівень доходів послаблює мотивацію до праці. Особливої уваги потребує ситуація на ринку праці, де зафіксовано випадки, коли середньомісячний сукупний дохід родини не дотягує до прожиткового мінімуму, що свідчить про їхнє скрутне матеріальне становище. Автор зазначає, що одним із показників бідності також вважають прожитковий мінімум, адже він визначає не лише межу бідності чи малозабезпеченості, але й стандарт, на основі якого визначаються інші державні соціальні гарантії. Цей базовий соціальний стандарт пов'язаний з принципом універсальності, тоді як визнання родини малозабезпеченою здійснюється за принципом адресності (Куліш, 2020).

Тому, важливим для нашої країни є боротьба з бідністю, тому що, це потреба у комплексних та систематичних рішеннях, що включають освіту, науку та підвищення ефективності ринку праці, а також обмеження фінансової підтримки. Це покращить умови існування найбільш зникаючих груп населення та сформує справедливую соціальну структуру в країні.

1.2. Історичний контекст соціальної політики в Україні

Аналіз історичного контексту соціальної політики України дозволить виявити, як формувалося державне ставлення поступово до вразливих категорій населення, зокрема малозабезпечених сімей. Цей контекст є вагомим для розуміння початкової сучасної системи державної підтримки бідних верств населення. Соціальна політика охоплює систему соціального захисту населення і має велике значення. Україна – це в першу чергу соціальна держава, яка вже має певну основу в соціальній сфері. Шлях України до самостійності й незалежності, супроводжувався низкою складних соціальних проблем. В тогочасному суспільстві вирували кризові явища, які спричиняли стрімке падіння морального й матеріального добробуту родин, що призводило до раптового збільшення кількості вразливих прошарків населення. Зменшення матеріального достатку громадян, економічна нестабільність, скорочення видатків державного бюджету на соціальну сферу та багато інших чинників впливали на зростання чисельності бідних верств населення (Павлюк & Юрчик, 2022).

Витоки сучасної соціальної політики сягають часів заснування перших держав та появи законодавчих актів, які передбачали початкові та щомісячні грошові виплати. Ці кошти призначалися на забезпечення поховання нащадків у випадку смерті члена колегії. У період X – XV століть розвиток соціальної політики характеризувався активною участю церкви у соціальних та благодійних ініціативах. Соціальна політика того часу, по суті, зводилась до благодійності, що виступала своєрідним вираженням ще не сформованої до кінця соціальної політики (Сьомкіна & Шабасєва, 2021). Тобто благодійність проявлялась, як милостиня від деяких людей у вигляді різних харчових продуктів, а також від церкви, положень князів та установ на той час для бідних верств населення (Сокол, 2012).

Починаючи з XVI століття, в Європі вводяться закони, спрямовані проти певних соціальних груп, таких як бродяги, жебраки, сироти та хворі. Створюються спеціалізовані установи та прядильні будинки, робітні доми,

карантини, куди примусово направляли цих осіб. Саме період XVI – XVII століть потрапив в історію, як етап активного формування держави, і як учасника соціальної політики. З кінця XVIII століття розпочинається формування державно-адміністративної системи суспільної опіки, яка включає в себе створення інституційної системи допомоги, організацію адміністративного управління та формування правової основи. З боку держави було часткове фінансування соціальної підтримки та впровадження територіальних структур. (Сьомкіна & Шабаєва, 2021). Крок за кроком, ухвалюються законодавчі акти, що передбачають надання соціальної підтримки людям, що опинились в складних життєвих обставинах, найчастіше у грошовому вигляді (Сокол, 2012).

В республіканський період України були такі основні види соціального забезпечення: декретна відпустка була повністю оплаченою; відпустка по догляду за малюком до одного року була частково оплаченою та неоплачуваною (із захистом робочого місця і трудового стажу) до двох років; допомога при народженні дитини; фінансова підтримка для дітей із сімей, які є малозабезпеченими; виплати матерям, які є самотніми.

У другій половині XIX - на початку XX століття появились нові соціальні виклики, які спричинили масове вивільнення працівників, безробіття та міграцію населення (Сьомкіна & Шабаєва, 2021). В радянський період, а саме у 1974 році було приєднано до системи допомог підтримку малозабезпеченим родинам, це мало на меті забезпечити кращі умови для виховання молодого покоління. І так перший етап створення державної соціальної грошової допомоги як самостійної форми соціального забезпечення було завершено в 1977 році з прийняття Конституції (Сокол, 2012). З середини 90-х років почали розглядатись нові підходи до соціальної ролі держави - як засобу для усунення суперечностей між законами ринку та соціальними цілями. Після здобуття Україною незалежності, вона як демократична, соціальна та правова держава, розпочала формувати власну та нову соціальну політику, яка на початку свого становлення базується

винятково на державному законодавстві. В період з 1991 по 2000 рік відбувається етап зародження та формування ключових принципів соціальної політики (Сьомкіна & Шабасєва, 2021).

Впродовж часу існування в пост-радянській Україні, система соціального захисту громадян змогла зберегти значний рівень спадкоємності. Головним чином це стосується категорійного принципу надання пільг та виплат громадянам. В період фінансової кризи 1990-х років, що супроводжувалася стрімким зменшенням доходів населення, актуальною проблемою в той час було значне збільшення рівня бідності. Держава, відчуючи гостру нестачу фінансових можливостей для розв'язання даної перешкоди, вибрала шлях розширення переліку пільг та збільшення категорій осіб, які мали право на ці пільги. Такі дії сприяли зменшенню соціальної напруженості, а також позначилися на загальному електоральному середовищі. Зокрема, пільги були зорієнтовані на людей похилого віку, які вирізнялися високою електоральною активністю, а в значно меншій мірі, на дітей та молодь, які не мали виборчих прав. Проте, очікуваного економічного результату – зменшення показника бідності населення – досягнуто не було. Наприкінці 90-х років з'явилась необхідність у вдосконаленні системи соціального захисту. Це передбачало відмову від соціальних ініціатив, що не були фінансово забезпечені та приймалися переважно для здобуття підтримки виборців. Однією з перших спроб перегляду подібних зобов'язань стала реформа 2005 року, широко відома як «монетизація пільг» (Замашкіна, 2021).

Ключовим етапом у розбудові соціальної політики в Україні стало ухвалення Закону України «Про соціальні послуги». Цей закон окреслив основні організаційні та правові основи для забезпечення соціальними послугами особам, котрі опинилися у важких життєвих обставинах та потребують сторонньої підтримки. Трансформація суспільства в пост-радянський період не могла не зачепити систему соціального забезпечення, де відбулися суттєві зміни у відмові від патерналістського підходу та

всеохорної опіки. Їх змінив принцип соціального захисту, що базується на двох важливих складових, таких як державна соціальна допомога та соціальне страхування. Як наслідок, були створені нові інституції, такі як фонди соціального страхування (щодо тимчасової непрацездатності, нещасних випадків на виробництві, пенсійного забезпечення та на випадок безробіття). Почали впроваджуватись адресні види допомоги у сфері соціальної допомоги, розмір і надання допомоги, буде залежати від рівня доходу родини. В Україні система державної соціальної допомоги включає в себе декілька видів підтримки, які спрямовані на допомогу населенню, які є найбільш вразливими (Сьомкіна & Шабаєва, 2021).

Відтак, першочергове значення набувають питання соціального забезпечення населення, особливо тих груп, котрі найбільш чутливі до соціально-економічних коливань – малозабезпечених сімей. Поняття «малозабезпечені родини» належить до сфери соціальної політики та мають ключове значення для ідентифікації й розуміння соціальних викликів, що постають перед цими родинами. У 1992 році вперше в українському праві термін малозабезпеченості особи, як офіційної юридичної підстави для надання їй державної соціальної допомоги був закріплений у Державній програмі організації натуральної та грошової допомоги малозабезпеченим верствам населення. На рівні законодавства поняття та змісту малозабезпеченості визначено Законом України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», який був прийнятий 1 червня 2000 року і був доповнений і змінений декілька разів. Така допомога відіграє важливу роль у покращенні якості життя малозабезпечених родин, впливаючи на їхнє здоров'я, доступ до освіти та можливості самореалізації (Карпич, 2024).

Історія соціальної політики показує поступовий перехід від радянської моделі до адресної системи допомоги малозабезпечених сімей, що стало важливим для теперішньої системи державної допомоги, адже запровадження базових видів фінансової допомоги, свідчить про те, що наша держава завжди прагнула зберегти соціальні гарантії та підвищити

ефективність допомоги для своїх громадян, не зважаючи на певні економічні труднощі.

1.3. Нормативно-правове забезпечення державної підтримки малозабезпечених сімей

В теперішніх умовах забезпечити собі і своїй родині можливість для гідного рівня життя стає значно важчим через такі обставини, як економічна криза, політична нестабільність та повномасштабна війна, яку розпочала росія. Відтак, державна соціальна допомога для сімей з низькими доходами стає надзвичайно важливою, виступаючи інструментом забезпечення конституційного права громадян на соціальний захист (Чічань & Кривенко, 2021).

Підтримка малозабезпечених сімей є традиційно одним з ключових векторів державної соціальної стратегії в Україні. В умовах сьогодення, здатність забезпечити гідний рівень життя для себе та родини значно створює труднощі через: політичну нестабільність, економічні негаразди та повномасштабне вторгнення з боку росії. Отже, державна соціальна підтримка малозабезпечених родин зберігає свою актуальність, гарантуючи здійснення конституційного права кожної людини на соціальний захист (Карпич, 2024).

Нормативну основу для забезпечення державної підтримки сім'ям, що опинилися у важких обставинах, складають деякі законодавчі акти. Основним з них є Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», згідно до статті 2 цього закону, державне соціальне забезпечення включає в себе Закони України «Про прожитковий мінімум» та «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» й інші нормативно-правові акти, що визначають порядок надання такої допомоги. Зокрема, сюди входить Закон України від 02 червня 2020 року № 646-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення соціальних гарантій для окремих категорій осіб», а також урядові постанови:

№ 250 від 24 лютого 2003 року «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям» та № 632 від 22 липня 2020 року «Деякі питання виплати державної соціальної допомоги» (Карпич, 2024).

Для початку розберімо Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (2000). В статті 1 зазначається, що така допомога є щомісячною виплатою грошової допомоги для малозабезпечених сімей, розмір якої встановлюється на основі середньомісячного сукупного доходу родини. Крім того, важливо відзначити, що право сім'ї на отримання такої допомоги визначається не тільки доходами, а й майновим станом родини, зайнятістю працездатних членів сім'ї та іншими аспектами.

В пункті 2 Постанови Кабінету Міністрів України № 250 від 24 лютого 2003 року «Про затвердження порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям» (2003) вказано, що така державна допомога надається і виплачується у вигляді грошових виплат для сім'ї, які постійно мешкають в Україні та мають середньомісячний сукупний дохід нижчим за встановлений прожитковий мінімум, що визначений для такої родини.

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання виплати державної соціальної допомоги», окреслює основні моменти виплат державної соціальної допомоги від держави. Документ регулює правила і процедури призначення такої підтримки, включаючи умови та вимоги, які потрібно виконати для її отримання. Ця постанова містить важливі розділи, що стосуються обчислення розмірів допомоги, процесу подачі, необхідної документації та здійснення виплат, а також передбачено механізми контролю за процесом їх призначення і надання. Основна ціль цього нормативного акту – гарантувати прозорість та справедливість у процесі забезпечення державною соціальною допомогою, скорочуючи процедури для громадян, що мають право на таку підтримку (Постанова Кабінету Міністрів України № 632, 2020).

В статті 1 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (2000) виділено, що малозабезпечена родина включає в себе подружжя, тобто це чоловік та дружина, їх рідні та усиновлені діти віком до 18 років, що здобувають освіту на очній формі, тобто до 23 років і не мають своєї родини, сюди відносять і дітей, які є повнолітніми але з інвалідністю I та II групи, це також батьки, які є непрацездатними та знаходяться на утриманні через те, що не мають своїх доходів, особи, що доглядають за самотніми людьми з інвалідністю I групи та батьки, які живуть разом і мають спільних дітей але не є в шлюбі. Не відносяться особи, які є на повному утриманні від держави. У статті 6 цього ж закону вказується і те, що державна допомога призначається на пів року, тобто починаючи з місяця коли особа подала заяву на таку допомогу вона починає нараховуватись, якщо упродовж цього ж місяця було представлено всі необхідні документи. Як тільки закінчується піврічний термін, сім'я повинна ще раз підтвердити своє право на отримання грошової допомоги, розмір якої визначається доходами родини, що відповідають прожитковому мінімуму.

Важливо зазначити і зміни, які відбулися у Постанові Кабінету Міністрів України № 214 «Про деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану» (2022), а саме уряд змінив процес нарахування соціальних виплат для таких областей, які опинилися в тимчасовій окупації та де тривають активні бойові дії. Цим документом визначається порядок надання державної допомоги сім'ям, які є малозабезпечені, а саме тим, які постраждали від війни і були вимушені покинути свій дім. Він надає змогу забезпечити термінову допомогу для сім'ї, яка є надзвичайно необхідно для виживання у воєнний стан, через який вони стали біженцями і втратили джерело доходу. Саме ця постанова є важливою соціальною гарантією підтримки від держави в умовах надзвичайних ситуацій. Згідно з роз'ясненнями Труфанової, якщо одержувачі соціальної допомоги від держави пропустили термін перегляду, виплати цих

видів допомоги не припиняються на час дії воєнного стану та протягом місяця після його завершення. Виплата допомоги здійснюється щомісяця, починаючи з місяця подання заяви, на весь період воєнного стану та ще один місяць після його завершення чи скасування (Труфанова, 2022).

Щодо інших змін в законодавстві, доцільно відмітити зміни, які відбулися торік у Правилах призначення та виплати допомоги малозабезпеченим сім'ям, що введені Кабінетом міністрів України через постанову №94 від 26 січня 2024 року. Зокрема, раніше надання допомоги малозабезпеченим сім'ям в Україні було неможливим, якщо в родині були працездатні особи, які не працювали, або за них не сплачувався ЄСВ протягом трьох місяців, що передували зверненню за цією допомогою. Через це сім'ї переселенців, які втратили роботу через переїзд, та сім'ї вимушених українських мігрантів, що повернулися після довготривалого перебування за межами України, не могли розраховувати на таку підтримку. Тому уряд своїм рішенням від 26 січня 2024 року розширив можливості призначення допомоги малозабезпеченим сім'ям. До внесених змін раніше, допомога на півроку може бути призначена: сім'ям, що повернулися в Україну після тривалого (більше 90 днів підряд) перебування за кордоном; сім'ям ВПО, які через переїзд не працювали або не сплачували ЄСВ (Забожко, 2025).

Варто згадати прожитковий мінімум, який є основою для визначення статусу малозабезпеченої сім'ї. У абзаці 1 статті 1 Закону України «Про прожитковий мінімум» (1999), прожитковий мінімум визначається, як вартісна величина, що забезпечує особу мінімальними наборами послуг, непродовольчих товарів та продуктів харчування для нормального функціонування організму людини, підтримки здоров'я та задоволення основних її потреб. Він встановлюється нормативним методом і розраховується окремо для різних груп населення: дітей до 6 років, дітей від 6 до 18 років, працездатних осіб, які не досягли пенсійного віку і тих, хто втратив працездатність. Тобто, для окремих груп визначається свій розмір прожиткового мінімуму.

У 2025 році сума допомоги для малозабезпечених сімей в Україні зазнала збільшення, хоча прожитковий мінімум, що слугує основою для визначення розміру допомоги, згідно з затвердженим державним бюджетом на 2025 рік, зберігся на колишньому рівні. З 1 січня вступив в дію Закон «Про державний бюджет України» на 2025 рік, який передбачає збільшення прожиткового мінімуму для надання фінансової підтримки малозабезпеченим сім'ям на 5% (Забожко, 2025).

На підставі статей 7 та 9 цього Закону, у 2025 році розмір забезпечення прожиткового мінімуму, який застосовується для призначення допомоги згідно з Законом України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», становить на місяць на одну особу у розмірі 2920 грн. Для інших демографічних і соціальних груп населення цей розмір визначається як відсоток від прожиткового мінімуму:

- для працездатних громадян – 60% від відповідного прожиткового мінімуму 3028 (попередньо було 55%, тобто зростання з 1 665,4 грн до 1 816,8 грн);
- для дітей – 145% від відповідного прожиткового мінімуму для дітей до 6 років – 2563 грн та дітей від 6 до 18 – 3196 грн (раніше 140%, тобто для дітей віком до 6 років збільшення з 3 588,2 грн до 3 716,35 грн; для дітей віком від 6 до 18 років – підвищення з 4 474,4 грн до 4 634,2 грн);
- для осіб, які втратили працездатність, та людей з інвалідністю – 100%, 2361 грн (Закон України «Про Державний бюджет України на 2025 рік», 2024; Забожко, 2025). У 2025 році для підтримки малозабезпечених сімей передбачається виділити 19,7 млрд грн. У Мінсоцполітики підкреслюють, що цих коштів буде достатньо для надання допомоги найбільш вразливим малозабезпеченим сім'ям (Забожко, 2025).

Відповідно до того, що передбачено поточними законами, спираючись на прожитковий мінімум, визначаються розміри мінімальної оплати праці, пенсійних виплат за віком, стипендій, соціальної допомоги від держави для сімей з низькими доходами та різноманітних інших соціальних виплат. Має

велике значення періодичний перегляд значення прожиткового мінімуму, враховуючи зміни вартості товарів, прибутків та умов життя громадян. Прожитковий мінімум виконує функцію ключового соціального орієнтира, що використовується при розробці державної політики, формуванні бюджетів різних рівнів, а також у системі державного соціального страхування. Він слугує індикатором для виявлення порогу малозабезпеченості та бідності на території держави (Хайдарі & Кравець, 2024).

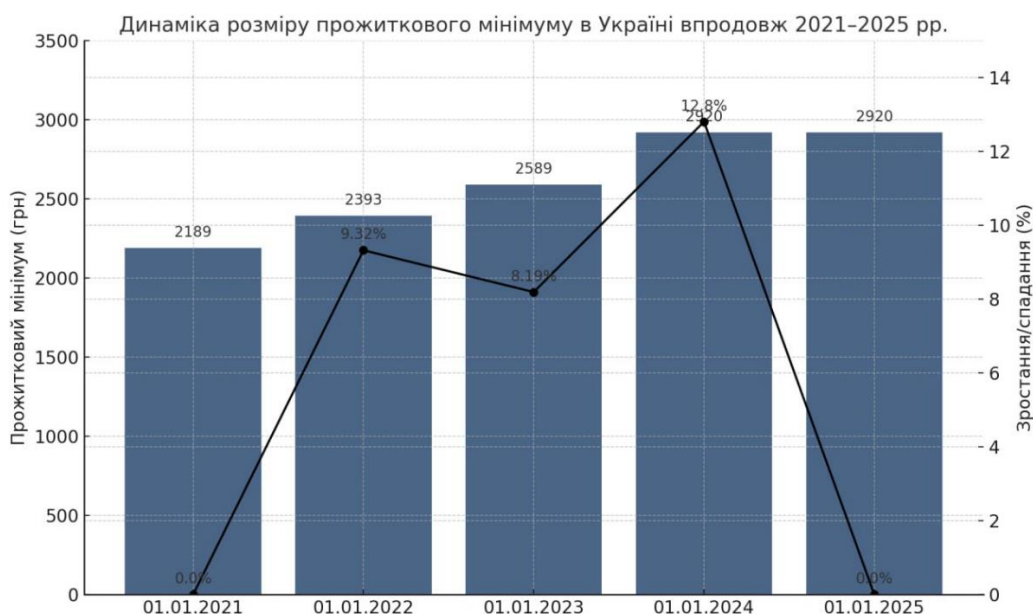


Рис. 1 – Динаміка розміру прожиткового мінімуму в Україні впродовж 2021-2025 рр.

Джерело: створено на основі даних Міністерства фінансів України, 2024

Отже, на рис. 1 зображено, що розмір прожиткового мінімуму на одну особу протягом 2021 по 2024 років увесь час зростав, а саме від 2189 грн до 2920 грн, тобто якщо брати різницю між прожитковим мінімумом за 2021-2024 роки, можна спостерігати за збільшенням на 33,4%. Якщо порівнювати 2024 і 2025 роки, то тут не відбулося ніяких змін. Зміни, які відбувались протягом 2021-2024 років в розмірі прожиткового мінімуму, вказують на розуміння державою її необхідності підвищувати базові соціальні стандарти, призначених для підтримки свого населення. Але незважаючи на зазначене зростання, актуальний рівень прожиткового мінімуму досі не враховує

реальні потреби людей у забезпеченні гідного рівня життя. Збільшення показника прожиткового мінімуму слід розглядати як спробу покращити добробут громадян, хоча одночасно це є відображенням інфляційних процесів, які відбуваються в національній економіці.

Як зазначають автори Хайдарі та Кравець, прожитковий мінімум, сума якого визначається законом є значно нижчим за реальні потреби людей. За цінами 2022 року реальний прожитковий мінімум перевищував законодавчо встановлений розмір який становив 2393 грн з реальними потребами в 6000 грн. Це означає, що державні соціальні стандарти значно відстають від тих потреб, які потрібні населенню, то ж метод визначення прожиткового мінімуму в Україні має суттєві недоліки. Головний недолік пов'язаний із діючими нормативами споживання товарів, продуктів та послуг, що є застарілими і не відповідають потребам населення. Складна методика розрахунку, яка включає понад 300 позицій і не завжди точно відображає фактичні витрати домогосподарств. Регіональні відмінності, коли в деяких областях встановлений законом рівень прожиткового мінімуму є достатній, тоді як в інших він не покриває навіть ті базові потреби, через вищі ціни та інші чинники, що є проблемою для громадян (Хайдарі & Кравець, 2024).

Отже, аналіз нормативної бази показав, які зміни відбулись у порядку призначення й виплати допомоги родинам з низьким рівнем доходу в Україні, зокрема, введення нових вимог для тих, хто перебував за кордоном, мають на меті покращити адресність та зменшити випадки зловживань. Підвищення прожиткового мінімуму у 2024 році до 2920 гривень та його прив'язка до низки соціальних виплат демонструє намір держави поліпшити соціальні стандарти для цієї категорії сімей про те, надіятимемось, що впродовж 2025 року цей показник, все ж таки, збільшиться.

Висновок до першого розділу

Поняття бідності у наукових колах демонструє себе, як багатовекторний та комплексний суспільно-економічний феномен, що не має єдиного однакового трактування. В залежності від конкретних методологічних установок дослідників, бідність може поставати як абсолютна, відносна, суб'єктивна чи прихована, що підкреслює її багатогранність та обумовленість соціальним, економічним та культурним середовищем. На переконання науковців, результативна боротьба з бідністю повинна передбачати не тільки фінансову допомогу, але й перетворення соціальної політики, сприяння розвитку освіти, медицини та ринку праці.

З моменту здобуття незалежності державна політика трансформувалась, включаючи перехід від патерналістського підходу до концепції соціального страхування та соціальної підтримки. Проте, незважаючи на численні реформи та вдосконалення, проблеми бідності та соціальної нерівності продовжують залишатися актуальними. Інститут державної соціальної допомоги, зокрема через систему адресних виплат сім'ям з низьким достатком, володіє значним потенціалом для покращення соціального становища найбільш уразливих категорій населення. Недоліки в організації надання допомоги, недостатня адресність та обмеженість ресурсів, разом з фінансовою нестабільністю держави, потребують більш глибокого аналізу та відповідних реформ.

Державна підтримка відіграє ключові роль у забезпеченні мінімального рівня добробуту громадян, особливо в умовах політичної нестабільності, економічної кризи та повномасштабної війни. Нормативно-правова база, що базується на законах та постановах КМУ, створює чіткий механізм надання допомоги, визначаючи категорії осіб, які мають право на підтримку, а також порядок її призначення та виплати. Зміни, які внесені за останні роки, спрямовані на розширення доступу допомоги, демонструють адаптивність державної політики до нових викликів та прагнення забезпечити соціальну справедливість та підтримку найбільш уразливим верствам населення.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ

2.1. Основні програми та ініціативи державної підтримки малозабезпечених сімей: адресність і доступність

Державні програми, які спрямовані на допомогу малозабезпечених родин в Україні є важливим кроком у дослідженні соціальної політики країни. Умови існування малозабезпечених верств населення потребують особливої уваги з боку держави, адже забезпечення їхніх базових потреб — це важлива складова соціальної стабільності та поступу. Адресність та доступність є важливим елементом дієвої підтримки малозабезпечених сімей, де адресність державної допомоги скеровується безпосередньо на тих, хто найбільше її потребує, тоді як доступність гарантує прозорість інформації та полегшення процедури її оформлення. В Україні надання адресної соціальної підтримки регламентується законодавчими актами та підзаконними розпорядженнями. Ключові нормативно-правові документи, що стосуються цієї області, охоплюють Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», Закон України «Про соціальні послуги» та інші нормативні акти. До того ж, значущими є постанови Кабінету Міністрів України, котрі визначають процедуру та умови надання адресованої допомоги (Овод, 2024).

Згідно Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (2000) родини, які є малозабезпеченими можуть отримати соціальну державну допомогу з середньомісячним сукупним прибутком, меншим за прожитковий мінімум для родини. Як згадувалось раніше, розмір соціальної допомоги призначається на шість місяців та обчислюється як різниця між прожитковим мінімумом для родини та середньомісячним сукупним прибутком для цієї категорії осіб. Цей нормативний документ є основною програмою державної підтримки для такої категорії, як малозабезпечені сім'ї. Його адресність полягає в тому, що

він скерований виключно на малозабезпечених сімей, як це і має бути. Доступність проявляється у чіткості умов отримання допомоги, визначенні розміру виплат, органу призначення, можливості оскарження та терміну розгляду отримання допомоги. Проте, система державної допомоги ґрунтується на різниці між прожитковим мінімумом та прибутками родини, беручи до уваги безліч коефіцієнтів і показників, які постійно змінюються. Це ускладнює шлях до отримання допомоги для тих, хто її потребує. Розмір державної соціальної допомоги здебільшого є недостатнім для задоволення навіть мінімальних потреб сім'ї. Це пов'язано з тим, що прожитковий мінімум, від якого стартують під час розрахунку допомоги, часто не відповідає дійсним витратам на життя (Прибега & Павлюк, 2024).

Щодо інших програм, які наразі функціонують в Україні, то їх є декілька, і першою з них є програма «Житлові субсидії», вона призначена для компенсації видатків на оплату житлово-комунальних послуг. Фінансування дозволяє зменшити фінансовий тягар сімейного бюджету та сприяти підтримці стабільного рівня життя, коли сім'я стикається зі зростанням цін. Наступною програмою є «допомога на дітей одиницями матерям», вона надається для підтримки матерів, котрі без участі батька виховують дітей, частково компенсуючи виплати аліментів (Овод, 2024). Що ж до адресності обидвох програм, варто зазначити, що вони спрямовані на конкретних громадян, які відповідають критеріям призначення такої допомоги та мають доступність в оформленні подачі, переліку та терміну надання цієї підтримки.

Крім того, держава надає соціальну підтримку в грошовій і натуральній формах, зокрема через «пакунок малюка» при народженні дитини, що надається всім сім'ям, та безоплатне харчування в закладах освіти для дітей із соціально вразливих категорій, зокрема з малозабезпечених родин. Ці заходи сприяють задоволенню базових потреб дітей та підтримці сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах (Державна служба якості освіти України, 2023; Постанова Кабінету Міністрів України № 114, 2025).

«Рука допомоги» - це державна ініціатива, яка згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 397, передбачає надання фінансової підтримки малозабезпеченим сім'ям для започаткування або розвитку власної справи. Програма націлена на незайнятих працездатних громадян з малозабезпечених родин, однак також охоплює й інші категорії. Мета – започаткування або розширення власної підприємницької діяльності, для якої надається одноразова безвідсоткова поворотна фінансова підтримка у розмірі до 100,5 тис. грн. Особа має можливість отримати позику без нарахування відсотків від уряду на трирічний термін. Щоб скористатися цією підтримкою, людина, яка планує розпочати підприємництво, повинна звернутися до найближчого Центру зайнятості, подати бізнес-план та інші необхідні документи (Постанова Кабінету Міністрів України № 397, 2021).

Інша державна ініціатива - "«Оздоровлення», що передбачає безпосередню фінансову допомогу від держави сім'ям на оздоровлення дітей. Завдяки їй, батьки мають змогу самостійно визначити заклад та придбати путівку для відпочинку чи оздоровлення своїх дітей. Програма, яка була запущена тільки в 2023 році діє за принципом "гроші слідує за дитиною". Розмір виплати на одну дитину складає 15 980 грн, тобто це п'ять прожиткових мінімумів для дітей віком 6–18 років (Кабінет Міністрів України, 2024). Важливо зазначити, що програма не обмежується лише малозабезпеченими родинами, а поширюється на дітей із різних пільгових категорій, зокрема ВПО, дітей з інвалідністю та інших. Як зазначає Укрінформ, з початку 2024-го року, 1 924 українські сім'ї скористалися можливістю отримати фінансову підтримку на оздоровлення, щоб забезпечити відпочинок для своїх 4 809 дітей (Укрінформ, 2024).

Такі ініціативи, як «Рука допомоги» та «Оздоровлення» хоч і не є суто програмами для малозабезпечених, все ж орієнтовані на підтримку найбільш уразливих категорій населення, серед яких важливе місце посідають малозабезпечені родини. Перша з програм розрахована на осіб, які прагнуть започаткувати власну справу, а друга дозволяє сім'ї забезпечити

оздоровлення через програму «Дія», тобто це підтверджує їх адресність та доступність. Однак, реалізація цих ініціатив обмежуються малою кількістю охочих через високий рівень мотивації, знань та навичок, а також важкістю з організацією відпочинку в деяких регіонах та нестачею бюджетних коштів.

Державна допомога може стикатися із складним і тривалим процесом оформлення допомоги, що ускладнює можливість її отримання тими, хто відчуває найбільшу потребу (Прибега & Павлюк, 2024). Так програма під назвою «Мобільний соціальний офіс», є рішенням даної проблеми, яка передбачає виїзди працівників соціальних служб до віддалених населених пунктів для надання консультацій та прийому документів. Вона не обмежується лише малозабезпеченими сім'ями, але суттєво допомагає саме тим категоріям громадян, які мають обмежений доступ до інституцій соціального захисту, зокрема малозабезпеченим. Завдяки цій програмі громадяни, які потребували і не розуміли як оформити допомогу, змогли отримати її, дозволивши зменшити проблеми із доступом до послуг, а також збільшити ступінь проінформованості про державну допомогу (Шабатура, 2024).

У 2022 році державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям в Україні отримувало 10,2 тис. сімей. У 2023 році кількість отримувачів зросла до близько 1,6 млн. Така значна зміна може свідчити як про зміну соціально-економічної ситуації в країні, так і про перегляд критеріїв надання допомоги (Коваленко & Шварц, 2023; Департамент соціального захисту населення Тернопільської обласної державної адміністрації, 2022). Щодо бюджетного фінансування, у 2022 році на цю програму було виділено 14,8 млрд грн, у 2023 — 15,6 млрд грн. У 2025 році передбачено збільшення фінансування до 19,7 млрд грн, хоча ця сума є меншою порівняно з 2024 роком – 20 млрд грн, що, ймовірно, зумовлено зменшенням кількості отримувачів або корекцією умов призначення допомоги (Коваленко & Шварц, 2023; Укрінформ, 2023; Укрінформ, 2024; Жмеринська міська рада, 2025; Сисак, 2023).

Загалом така динаміка свідчить про адаптацію державної підтримки до змін соціальної ситуації, що потребує подальшого аналізу ефективності програм та їхньої адресності. Система соціальної допомоги в Україні вирізняється великою кількістю різних видів допомог та пільг, котрі часто дублюють одне одного. Це ускладнює процес отримання допомоги і створює передумови для зловживань. До того ж, наявні недосконалості у системі обчислення прибутків, котрі беруться до уваги під час призначення допомоги. Наприклад, не всі види прибутків враховуються однаково, що може призводити до неточностей у розрахунках (Прибега & Павлюк, 2024). Тому урядом було ухвалено рішення запустити Єдину інформаційну систему соціальної сфери, реалізацією якої займається Мінсоцполітики, щоб покращити функціонування соціальної сфери та перевести переважну більшість соціальних послуг в цифровий формат, зокрема на порталі Дія. Це дозволить зберігати та обробляти дані, призначати виплату та формувати платіжні відомості для соціальних виплат автоматично, і замінить багато старих інформаційних систем, що забезпечить більш справедливу допомогу в країні (Бахновська & Костюк, 2022).

Аби продовжувати ефективний захист соціально вразливих верств населення, держава має регулярно вдосконалювати систему адресності та доступності державної підтримки. Йдеться про необхідність упорядкування системи пільг і визначення гарантованого мінімального доходу, який з часом повинен дорівнювати прожитковому мінімуму, а також вдосконалювати процес надання субсидій, розвивати мережу соціальних установ та збільшувати систему соціального страхування (Прибега & Павлюк, 2024).

Можна зробити висновок, що наша держава справді демонструє свої наміри щодо покращення життя вразливих громадян запровадивши і реалізувавши вже чинні програми, проте вона стикається з певними труднощами, як у доступності так і в адресності, що потребує постійного вдосконалення.

2.2. Порівняльний аналіз механізмів підтримки малозабезпечених сімей в інших країнах

Система соціального захисту, яка існує сьогодні для найбільш вразливих верств населення в Україні є, на жаль, не ефективною. Соціальна стабільність – це ключовий показник кожної успішної держави. Тому, з огляду на активні інтеграційні тенденції, що вирують в українському соціумі, виникла нагальна необхідність реформувати наявну в нашій країні систему соціального захисту. Відчутно зростає потреба і кількість людей у соціальній підтримці та захисті, протягом останніх десятиліть.

Однак, більша частина населення, які належать до групи вразливих верств населення опинилась за межею бідності, через недосконалість системи соціального захисту. З огляду на це, застосування моделей, підходів та принципів соціального захисту закордонних країн для нашої держави є особливо актуальним. Отже, при вивченні різних систем соціального захисту найбільш уразливих верств населення, саме досвід європейських країн є вкрай потрібний для України (Павлюк & Юрчик, 2022).

Як приклад, Лукашевський та Жекало у своїй роботі наводять, **Сполучені Штати Америки**, де поширена практика надання додаткових фінансових виплат для людей з низьким рівнем доходів, тобто малозабезпечених сімей. Це включає в себе оплату лікарняних та відпусток, доплати до допомоги з безробіття, субсидії на підвищення кваліфікації, а також допомогу в отриманні юридичних послуг. Для малозабезпечених сімей передбачені різні види соціальної підтримки. Зокрема, організовуються спеціальні курси професійного навчання для батьків, надається допомога у пошуку роботи. Також передбачається організація догляду за дітьми, батьки яких працюють у денний чи вечірній час, а також підтримка дітей у здобутті освіти, і допомога батькам у веденні домашнього господарства (2020).

У Сполучених Штатах Америки функціонує розгалужена система ключових соціальних програм для підтримки сімей з низьким рівнем доходу. Отже, у США існують такі соціальні програми як:

1) *програма тимчасової допомоги малозабезпеченим сім'ям (TANF)* - це державна програма, що фінансується з федерального бюджету. Також відома як соціальна допомога, TANF допомагає сім'ям платити за продукти харчування, житло, енергію для житла, догляд за дітьми. На додаток до грошової допомоги на проживання, багато штатів пропонують професійну підготовку та допомогу в оплаті навчання для отримання освіти, пов'язаної з роботою (USA.gov., 2025);

2) *програма WIC - Women, Infants, and Children*, вона захищає здоров'я малозабезпечених жінок, немовлят та дітей віком до 5 років, надаючи їм додаткові продукти харчування, просвіту з питань харчування та направлення до лікарів (Nutrition.gov, n.d.);

3) *національна програма шкільних обідів (NSLP)* – це безкоштовна програма, яка діє в державних і приватних школах, забезпечуючи збалансоване харчування для дітей із малозабезпечених сімей (Feeding America, n.d.);

4) *грант Пелла* є найбільшою федеральною грантовою програмою, що пропонується студентам старших курсів і призначена для допомоги студентам з малозабезпечених сімей, які не отримали ступінь бакалавра, магістра чи спеціаліста. Щоб отримати право на здобуття гранту Пелла, студент зобов'язаний продемонструвати свої фінансові потреби, заповнивши безкоштовну форму заявки на отримання федеральної студентської фінансової допомоги. Суми Щодо виплати, яка надається цим грантом, на 2025 та 2026 роки становить \$7,395 це приблизно 306 602 гривні (U.S. Department of Education, n.d.);

5) *медікейд* – це урядова програма медичного забезпечення для осіб з низьким рівнем достатку. Участь у програмі доступна для вагітних жінок, котрі не мають можливості фінансувати ведення вагітності та пологи, а також

для дітей та інших громадян, які потребують медичного обслуговування та відповідають вимогам цієї програми (Мішина & Мішин, 2021).

Тимчасовість цих програм зумовлена бажанням держави лише надати підтримку родинам у скрутних обставинах, а не забезпечувати постійне утримання. На відміну від України, у США громадянам з низьким рівнем достатку, тобто малозабезпеченим допомога надається тимчасово у формі різноманітних соціальних програм: спеціальна додаткова програма харчування для жінок, немовлят та дітей; медікейд; тимчасова фінансова допомога для малозабезпечених верств населення; додатковий соціальний дохід; державний освітній грант; американська програма пільгової купівлі товарів; освітня програма для дітей «Гарний старт»; програма медичного страхування дітей; організація харчування для дітей (Дядюра, 2016). В Україні допомога малозабезпеченим надається винятково у грошовій формі, без передбачення надання натуральної допомоги чи соціальних програм, це зменшує підтримуючу роль такої допомоги. Відтак, є важливим впровадження програм тимчасової допомоги, які передбачатимуть не лише грошову, але й натуральну підтримку. Використання американського досвіду в організації соціальних виплат може бути корисним для вдосконалення української практики допомоги малозабезпеченим (Мішина & Мішин, 2021).

Уряд **Німеччини** застосовує так звану допомогу на дитину у вигляді доплати (Kinderzuschlag), тобто - це підтримка для сім'ї, яка має низький рівень доходу. Доплату батьки можуть отримувати на дитину лише в тому випадку, якщо вони заробляють достатньо для себе, але їхнього доходу не вистачає на всю сім'ю або вистачає ледь-ледь (Bundesagentur für Arbeit, n.d.).

Уряд підтримує сім'ї, котрі, зокрема, мають низькі доходи, надаючи їм фінансову підтримку різних типів. Ця програма діє з 2005 року та призначена сім'ям, які отримують допомогу та доплати, зокрема Kindergeld та Elterngeld, і без цієї надбавки сім'ї відчували б значні матеріальні труднощі у забезпеченні дітей. Максимальний розмір дитячої надбавки досягає 140 євро

(6 093 грн) щомісяця та виплачується впродовж трьох років на кожну дитину, яка не досягла 18-річного віку (Лукашевський & Жекало, 2020).

У **Франції** вже не перший рік діють соціальні технології підтримки малозабезпечених сімей. Ці програми втілюються у вигляді різноманітних допомог та програм (Лукашевський & Жекало, 2020).

Перша з них - допомога на утримання сім'ї (ASF): розлучені батьки. Розмір цієї допомоги (ASF) становить 199,19 євро (9 192 грн) на місяць на одну дитину. Сума допомоги дорівнює різниці між отриманою сумою аліментів на дитину та 199,19 євро (9 192 грн). Допомога виплачується з наступного місяця після розлучення батьків (Service-Public.fr, 2025). Унікальною рисою цієї виплати є її тривалість – вона надається протягом 20 років (Лукашевський & Жекало, 2020). Друга це сімейна допомога для батьків, яка виплачується CAF, призначена для сімей, які перебувають у скрутному матеріальному становищі і мають щонайменше двох дітей віком до 20 років. Розмір допомоги залежить від доходів сім'ї та кількості дітей. Розмір допомоги на дітей варіюється від 37,13 (1714 грн) до 529 євро (24 413 грн). Крім того, сума збільшується, коли вашій другій дитині виповнюється 14 років (Wizbii, n.d). Третя програма - спеціальна допомога для малозабезпечених сімей, які виховують дітей з інвалідністю. Вона реалізується шляхом фінансування додаткової освіти для таких дітей. Ця технологія спрямована на всебічний розвиток дітей з інвалідністю, враховуючи значне навантаження на сім'ї, де виховуються діти з особливими потребами, і їхню підвищену потребу у соціальній підтримці (Лукашевський & Жекало, 2020). Четверта це компенсація за вільний вибір способу догляду за дитиною (CMG). Для сімей, які обирають няню або іншу форму догляду за дитиною, CMG, що надається CAF, покриває понесені витрати, залежно від доходу та кількості дітей на утриманні (Service-Public.fr, n.d.).

У **Скандинавських країнах**, для сімей, які є малозабезпеченими існує технологія, де модель «Соціального добробуту» переважає. Так от, батьки в таких сім'ях мають змогу визначитись самостійно з видом допомоги для

своєї дитини до 3 років, тобто є фінансова підтримка для утримання малюка, або послуга дошкільної установи (Лукашевський & Жекало, 2020).

Норвегія застосовує технологію соціальної роботи для дітей із малозабезпечених родин. Соціальна допомога реалізується у різноманітних формах для сім'ї, в яких діти знаходяться у несприятливих умовах, що негативно впливає на їхнє здоров'я. Тобто, це є сімейний нагляд, консультування та економічна підтримка для родини, а також сприяння у розв'язку шкільних проблем чи забезпечення місцями у дитячих садках, для поліпшення ситуації в сім'ї, аби батьки мали можливість надати дітям необхідне виховання. То ж, у випадку, коли батьки нездатні дбати про своїх дітей, відділ соціального захисту населення бере на себе відповідальність за їх захист (Лукашевський & Жекало, 2020).

Моделі соціального захисту для малозабезпечених родин у різних країнах відрізняються, проте об'єднує їх успішність, що підтверджується високою якістю життя населення, а також рівень соціального забезпечення слугує показником загального благополуччя нації. Адже уряди цих країн гарантують своїм громадянам належні фінансові виплати, широкий спектр соціальних послуг та відчуття безпеки. Україні слід брати з них приклад та активно працювати над покращенням власної системи соціального захисту малозабезпечених сімей (Павлюк & Юрчик, 2022).

Проаналізувавши роботи авторів та допомоги, які надаються малозабезпеченим сім'ям у різних країнах, можна підсумувати, що українська допомога далеко не ідеальна та є недостатньою для своїх громадян. Щоб малозабезпечена сім'я отримала самостійність, а не просто виживання, Україні слід взяти приклад із США та Норвегії, які надають допомогу не тільки у вигляді фінансів, а й освіти, медичного обслуговування та консультацій юридичних. Україна могла б запровадити надбавки на дітей, які забезпечує уряд Німеччини, тобто додаткові виплати на дітей протягом трьох років. Цей підхід дозволить якнайкраще підтримати родини, які мають потребу у найбільшій увазі від держави, зважаючи на їх необхідність та

кількості дітей. Фінансування державної підтримки у Франції розвинене щодо сімей із дітьми з інвалідністю та одиноких батьків із малозабезпечених родин. Допомога для них є тривалою і коштів, які спрямовуються на цю підтримку справді вистачає, щоб покрити, ті проблеми з якими вони стикаються. Уряд України може запозичити досвід скандинавських країн, щоб покращити становище вразливих родин, а саме дати можливість обирати між грошовою підтримкою або іншими соціальними послугами, що дозволить показати сім'ям, що країна звертає увагу на їхню думку та їх потреби. Наша держава хоч і має певний ряд програм допомоги, ініціатив і послуг, які надає для малозабезпечених сімей, але стикається із певними недоліками, що потребує урахування досвіду інших країн, щоб підвищити і адресність і ефективність і найголовніше збільшити спрямованість фінансів на конкретні допомоги, які найбільше потребують громадяни.

2.3. Виклики та проблеми реалізації програм соціальної підтримки в Україні

Після початку повномасштабної війни соціальні проблеми значно зросли, тому в Україні сфера соціальних послуг набула критичної важливості. Через це групи населення, які мають обмежений доступ до соціальної підтримки, а також збереження доходів мають великі труднощі, це стосується людей похилого віку, безробітних, дітей та у нашому випадку малозабезпечених сімей і інших вразливих категорій населення (Возна & Мельник, 2024).

Аналіз основних державних програм та ініціатив (див. підпункт 2.1) допомоги малозабезпеченим сім'ям, дав змогу визначити не тільки адресність і доступність, а й проблеми, з якими стикається система соціального забезпечення при їх реалізації. Доцільно буде розглянути проблеми та виклики загалом, з якими стикається соціальна політика при наданні державної підтримки малозабезпеченим сім'ям.

Першою проблемою є повномасштабна війна, яка загострила нерівність у доступі до соціальної допомоги між тими, хто має певні обмеження при наданні допомоги, і тими, хто її потребує. Усе це відбувається тому, що більшість людей почали переїжджати за кордон, що спричинило масову міграцію, а також, втрати роботи та житла. Тим самим, зросла кількість, тих хто опинився в складних життєвих обставинах через війну (Черенько, Реут & Клименко, 2024), тобто держава опиняється у важкій ситуації забезпечення усіх кому потрібна допомога, тому що це навантажує соціальні служби та є присутній брак фінансів і фахівців, щоб реагувати оперативно на звернення громадян.

Другою проблемою є необхідність у фінансовій та іншій допомозі від міжнародних інституцій та благодійних фондів. Більша частка підтримки під час криз надходить саме від них (Возна & Мельник, 2024), адже через війну наша держава зіткнулась із значними втратами у сфері економіки. Мається на увазі, що стало менше фінансів, які мають надходити у бюджет через розхід коштів, які спрямовуються на оборону нашої держави. Через це уряд немає достатнього фінансування для повноцінної соціальної допомоги тим, хто її потребує (Черенько, Реут & Клименко, 2024). Все це вказує на те, що соціальна підтримка вразливих верств населення в Україні частково спирається на зовнішнє фінансування, яке може характеризуватися нестабільністю. Щоб знизити залежність від іноземної допомоги, потрібно залучати інвестиції у соціальні програми та розвивати внутрішні ресурси в країні (Возна & Мельник, 2024).

За даними Міністерства фінансової політики у 2024 році було спрямовано 319,1 млрд гривень із держбюджету на соціальні виплати певним категоріям, які забезпечують Мінсоцполітики. Так на підтримку малозабезпечених сімей було виділено 11,1 млрд грн, тобто понад 178 тис. сімей отримало допомогу (Міністерство фінансів України, 2024).

Згідно з дослідженням соціологічної групи "Рейтинг" (2023), проведеним на замовлення проєкту "Дій для дітей України", 78%

малозабезпечених родин та 90% бідних родин в Україні повідомили про погіршення фінансової ситуації. Окрім цього, 38% матерів зазначили, що потребують фінансової допомоги, 14% — продуктів харчування, а 13% — товарів першої необхідності. Ці результати свідчать про те, що чинна система соціальної підтримки не завжди задовольняє базові потреби найбільш вразливих категорій населення, що становить один із ключових викликів у її реалізації (ZMINA, 2023). Тобто для повного покриття всіх вимог на соціальну допомогу і в загальному зважаючи на масштаби цих потреб, виділеного фінансування недостатньо. Обсяги фінансування потрібно збільшити і забезпечити їх дієве використання для досягнення максимальної соціальної захищеності вразливих груп населення. Подальшою, третьою проблемою є, те що держава при реалізації соціальних програм є нестабільною у кризових ситуаціях, наприклад, теперішньої війни, масової міграції чи спаду економіки, тобто, державні програми не мають достатнього рівня для швидкості пристосування до нових умов. Результат – люди не можуть отримати допомогу, яку потребують, через обмежену можливість надати її прямо зараз. Щоб вирішити ці недоліки, потрібно запровадити такі механізми, які б швидко реагували на надзвичайні кризові ситуації, інакше кажучи без зайвих перевірок чи довідок або користування електронними сервісами, які б скоротили час, дозволивши автоматичне оновлення (Возна & Мельник, 2024).

Як зазначалось раніше, не менш важливим є доступність до інформації під час отримання допомоги, йдеться про те, що функціонування деяких соціальних програм є недостатньо проінформовані і малозабезпечені родини стикаються через це з труднощами. Вони не мають уявлення про те, які існують програми, що потрібно враховувати для отримання підтримки, які саме документи потрібно подавати або навіть куди потрібно звертатись, і це є четвертою проблемою. Для того, щоб виправити цю ситуацію, потрібно розробити чіткі інформаційні матеріали, наприклад, буклети онлайн-платформи, які б роз'яснювали умови надання соціальної допомоги

зрозумілою та простою мовою. Здійснення організації інформаційних кампаній, що охоплюватиме усі області України, також здатна значно збільшити рівень проінформованості населення (Шабатура, 2024).

В Україні існує багато видів допомог та пілг, котрі надаються громадянам, попри їх фінансове становище, що інколи може вказувати на недостатню адресність збоку держави – це є четверта проблема. Громадяни можуть зловживати допомогою оформляючи її навіть тоді коли вона їм не потрібна або ж використовують її неправильно. Щоб посилити прозорість та ефективність надання соціальної підтримки в країні, необхідні зміни в соціальних програмах, тобто відповідним державним установам необхідно контролювати й постійно оцінювати потреби кожної конкретної особи. Різні види допомог та пілг слід надавати тільки тим, хто дійсно їх потребує (Павлюк & Юрчик, 2022).

Бюрократія, є п'ятою складністю на шляху до отримання допомоги. Процедура оформлення соціальної допомоги часто виглядає складною та заплутаною, для цього постає необхідність подачі багатьох документів, підтвердження свого статусу, як малозабезпеченої сім'ї, а також довести рівень доходу, що може забрати багато часу та сил. Тому, багато сімей не обізнані у своїх правах на отримання соціальної допомоги. Вони відмовляються від спроб оформити допомогу, сприймаючи її як недосяжну мету. Саме зменшення складнощів у процесі подачі заяв та активне впровадження електронних сервісів для отримання соціальної допомоги здатні суттєво полегшити життя громадян, тим, що не буде великих черг і складних бюрократичних процесів. Прикладом у своїй роботі автор Шабатура навів, створення системи "єдиного вікна", де можна буде подати всі необхідні документи, дасть змогу уникнути черг та розвантажити органи соціального захисту (Шабатура, 2024).

Недостатня фахова підготовка або нестача працівників є наступним викликом у соціальній допомозі. Якщо, фахівці соціальної сфери мають низький рівень кваліфікації, то це негативно впливатиме на якість послуг, які

отримують громадяни. Інколи можна стикатись із затримкою розгляду заяв при наданні різних видів послуг, тобто це вже є порушення строку призначення виплат або із неуважністю оформлення документів, що буде зменшувати довіру громадян до системи державної допомоги. Для того, щоб покращити рівень обізнаності працівників, потрібне регулярне навчання, удосконалення професійних навичок та перепідготовка персоналу на цій посаді (Возна & Мельник, 2024).

З викликами стикається також і соціальна політика нашої держави, а саме з непрозорістю чинного законодавства у галузі соціального забезпечення. Зазначалось раніше, що громадяни часто не обізнані у своїх правах на отримання різних видів соціальної підтримки, це спровоковано постійними реформами та різними заходами, які запроваджуються. То ж уряд повинен своєчасно і зрозуміло інформувати своє населення про деякі зміни, які відбулися в нормативній базі, для того, щоб різні вразливі групи змогли одержати державну допомогу, коли їм це потрібно (Павлюк & Юрчик, 2022).

Попри державну підтримку, сім'ї, що перебувають у скрутному становищі, нерідко не можуть задовольнити свої базові потреби. Державні виплати зазвичай не покривають витрати на медицину, освіту, харчування чи інші важливі потреби. Це може негативно відобразитись не тільки на матеріальному становищі, а й на психічному та фізичному здоров'ю таких сімей. Тому, потрібне негайне реформування та втручання держави у систему соціальної допомоги, адже рівень життя малозабезпечених родин продовжує бути вкрай низьким (Шабатура, 2024).

В час війни система соціальної допомоги в Україні функціонує із значним навантаженням та нестабільністю, через це створюючи деякі проблеми в ефективності реалізації соціальних програм. Держава повинна бути готова до різних ситуацій і змін, які можуть трапитись, щоб громадяни, такі як малозабезпечені сім'ї, змогли відчувати повноцінний захист. Підвищення адресності, збільшення фінансування і зменшення бюрократії удосконалить якість надання соціальних послуг та збереже довіру громадян.

Висновки до другого розділу

Проаналізувавши систему державної допомоги малозабезпеченим сім'ям, можна вважати, що вона є, як базовий інструмент підтримки малозабезпечених сімей, де надаються різні програми грошової підтримки, а також такі ініціативи, як «Рука допомоги», «Оздоровлення» чи «Мобільний соціальний офіс», які є вже сучасними видами, що справді значно підтримують дану категорію у складних обставинах. Проте, зрозуміло, що є певні складнощі у системі державної підтримки, як от важкість оформлення підтримки та зрозумілості для громади, адресність, яка інколи не є достатньою, рівень виплат, що є низькою. При врахуванні цих недоліків, а також реагування на це з вдосконаленням соціальної підтримки, як перегляд методів потреб громадян чи впровадження прозорого моніторингу, дозволить надати справді чесну, ефективну, справедливу та доступну опору для малозабезпеченої сім'ї. Важливим для стабільності в країні буде запозичення закордонного досвіду, що допоможе вирішити проблеми, з якими стикається українська держава. На основі країн, які було проаналізовано, а саме США, Німеччини, Франції, Скандинавські країни загалом та Норвегії, буде корисним запровадити тимчасову допомогу підтримки для батьків чи консультування родин, надбавку на дітей, допомоги на харчування чи безплатної медичної допомоги. Усе це дозволить посприяти зменшенню бідності та створити кращі умови для малозабезпечених родин.

Проблеми з якими стикаються родини є низький рівень грошової підтримки, тому що вони не покривають базові потреби сім'ї, не зважаючи на наявні соціальні програми, які є не дуже ефективними через бюрократію, не доступність інформації про отримання допомоги та своїх прав, що потребує швидкого вирішення. Саме спрощення процедур, підвищення обізнаності громадян та посилення якісної адресності дозволить гарантувати як і довіру сімей так і продуктивність захисту. Реагування держави на виклики та проблеми, з якими стикаються сім'ї і запровадження якісного системного підходу до їх вирішення значно покращить життя в країні.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ

3.1. Аналіз життєвого рівня малозабезпечених сімей на прикладі діяльності УПСЗН Болехівської міської ради: емпіричний аспект

Малозабезпечені сім'ї часто стикаються з тим, що не можуть забезпечити собі основні потреби, необхідні для гідного життя. Тому ефективність соціальної підтримки, здатної подолати бідність, нерівність і несправедливість, з якими зіштовхуються ці верстви населення, є важливим фактором для нашої країни. Аналіз теоретичної частини дав змогу розглянути державну підтримку малозабезпечених сімей, нормативно-правове забезпечення та наявні програми як в Україні, так і за кордоном. У зв'язку з цим доцільним є перехід до практичного дослідження реального рівня забезпечення таких громадян, що дозволить оцінити дієвість чинних механізмів соціальної допомоги.

Тому є актуальним дослідити процеси державної підтримки малозабезпечених сімей на території Болехівської міської територіальної громади. Емпіричне дослідження було проведено під час проходження практики за темою бакалаврської кваліфікаційної роботи «Державна підтримка малозабезпечених сімей як інструмент подолання бідності в Україні» в Управлінні праці та соціального захисту населення виконавчого комітету Болехівської міської ради.

Емпіричною базою дослідження є внутрішні документи УПСЗН, наявні статистичні дані, посадові інструкції, форми заяв та інформаційні матеріали, зібрані під час проходження практики.

Основними **методами** цього дослідження є аналіз внутрішніх документів, нормативних актів та статистичних даних УПСЗН за 2022-2025 роки щодо обсягу виплат, кількості звернень та отримувачів допомоги, а також описовий метод для узагальнення інформації та порівняльний аналіз теоретичних підходів і їх втілення на місцевому рівні.

Метою емпіричного дослідження є всебічний аналіз процедури призначення і здійснення виплат державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям на прикладі УПСЗН Болехівської міської ради. Дослідження також передбачає практичне підтвердження або спростування теоретичних положень щодо оцінювання якості життя цих родин. Крім того, метою є виявлення наявних проблем у реалізації соціальної політики та формування рекомендацій щодо її подальшого вдосконалення на основі емпіричних даних.

Завданням емпіричного дослідження є:

- аналіз нормативно-правової бази, процедури призначення і механізму здійснення виплат державної допомоги;
- оцінка якості життя малозабезпечених сімей, які отримують допомогу, на основі статистичних даних про виплати та їх кількість призначення за останні 4 роки на прикладі УПСЗН Болехівської міської ради;
- виявлення проблеми та труднощів, які виникають у процесі реалізації соціальної політики щодо підтримки таких родин;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення процедури призначення та здійснення виплат державної соціальної допомоги на основі результатів емпіричного дослідження.

Методологічні підходи, які використовує управління, базуються на законодавчо визначених принципах адресності, прозорості та справедливості. У рамках своєї діяльності УПСЗН забезпечує дотримання чинного законодавства, ефективне адміністрування процесів і впровадження сучасних технологій для спрощення доступу громадян до соціальної допомоги.

Отже, УПСЗН Болехівської міської ради використовує у своїй діяльності технологію зв'язків з громадськістю з 1 липня 2021 року. До 1 липня 2021 року всі документи приймалися цією установою, вони комунікували з людьми і особисто давали відповіді про призначення чи відмову допомоги, тепер цим займається ЦНАП Болехівської міської ради.

Центр надання адмінпослуг ввідає заяву з відповідними документами в Управління праці та соцзахисту населення для подальшого нарахування та виплати допомоги. Якщо є технічна змога, заяву можна подати в електронному вигляді. У випадку подання заяви та документів електронно без кваліфікованого електронного підпису, державна соціальна допомога буде призначена лише після підписання заявником заяви у паперовій формі, протягом трьох місяців з дня подання електронної заяви. На наступному етапі заяви з необхідними документами або відомостями окремих категорій громадян (після створення електронної справи) у паперовому вигляді передаються до Управління праці та соцзахисту населення (Болехівська міська рада, 2025). Ті, в свою чергу перевіряють чи окремі категорії громадян надали всі документи в ЦНАП, які необхідні для отримання допомоги. Якщо ще щось необхідно, управління звертається в ЦНАП, а ЦНАП відповідно комунікує безпосередньо вже з людьми, які потребують допомоги. Сама адміністративна послуга надається безоплатно. Якщо всі необхідні документи особи подали, після того надається рішення, в якому зазначено, який розмір допомоги надасть Управління праці та соціального захисту населення, а розмір допомоги залежать від окремої категорії громадян.

Відповідно до інформації, що подана на офіційному сайті УПСЗН Болехівської міської ради можна зазначити, якими внутрішніми документами керується установа, а саме:

- Положення про УПСЗН - це базовий документ для управління, який визначає основні завдання, функції, права та обов'язки. Він затверджується відповідним органом місцевого самоврядування (у випадку Болехівської міської ради — її виконавчим комітетом). У Положенні закріплюються принципи роботи з державними програмами соціального захисту.
- Стандарти надання адміністративних послуг. Вони розробляються згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 44 «Про затвердження вимог до підготовки технологічної картки адміністративної

послуги» (2013), і регламентують порядок прийому документів, строки розгляду заяв, а також механізми інформування заявників.

- Регламенти роботи УПСЗН. Внутрішні регламенти визначають порядок дій працівників управління на всіх етапах процесу — від прийому документів (як зазначалось раніше, документи приймаються від ЦНАП) до прийняття рішення та здійснення виплат. Такі регламенти враховують положення законодавства та особливості організації роботи в Управлінні.

- Накази керівника УПСЗН. Накази видаються з метою впровадження змін до порядку роботи, організації нових підходів, затвердження складу комісій або роз'яснення окремих положень законодавства. Наприклад, може бути виданий наказ про затвердження внутрішніх регламентів та інструкцій чи про призначення відповідних осіб за обробку заяв.

- Внутрішні інструкції та методичні рекомендації. Розробляються для працівників управління з метою уніфікації процесів обробки документів, розрахунку розмірів допомоги та ведення баз даних. Інструкції можуть також регулювати порядок використання електронних реєстрів, таких як Єдина інформаційна база даних про отримувачів соціальної допомоги (ЄІССС).

- Фінансові плани та звіти. Затверджуються для регулювання розподілу та використання бюджетних коштів, передбачених для виплат державної допомоги. Ці документи є основою для моніторингу ефективності витрачання коштів.

- Акти внутрішнього аудиту. Упроваджуються з метою контролю за правильністю призначення та виплати допомоги, а також відповідності діяльності управління нормативно-правовим актам (Болехівська міська рада, п. д.).

Усі ці документи базуються на загальнодержавних нормативно-правових актах, але адаптовані до специфіки роботи місцевого управління. Вони забезпечують структурованість і контрольованість процесів у сфері соціального захисту.

Отже, Управління праці та соціального захисту населення (УПСЗН) в своїй діяльності керується технологічною картою адміністративної послуги, яка є внутрішнім документом, затвердженим, як правило, наказом керівника управління або рішенням органу місцевого самоврядування, наприклад, виконавчого комітету Болехівської міської ради. Ця технологічна карта послуги описує всі етапи процесу надання допомоги, включаючи строки виконання та відповідальних осіб. Її затвердження здійснюється на основі законодавства, яке регламентує порядок надання соціальної допомоги.

Якщо точніше, загальним документом, на який посилається УПСЗН Болехівської міської ради, є Постанова Кабінету Міністрів України № 1751 від 24 лютого 2003 року «Про затвердження порядку надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям». На її основі формуються внутрішні інструкції та технологічні картки, які розробляються відповідно до чинного законодавства, зокрема згідно з вимогами, передбаченими постановами Кабінету Міністрів України.

Тобто призначення та виплата державної допомоги малозабезпеченим сім'ям, що здійснюється Управлінням праці та соціального захисту населення виконавчого комітету Болехівської міської ради, відбувається відповідно до затверджених інформаційної та технологічної карт. Інформаційна картка містить основні вимоги до оформлення послуги — перелік документів, строки розгляду, підстави для надання допомоги або відмови, а також інші важливі положення для заявників і відповідальних працівників. Детальні дані подано в Додатку А. У свою чергу технологічна картка описує покрокову процедуру — від прийняття документів до прийняття рішення та здійснення виплати. Вона чітко визначає етапи надання послуги, відповідальних осіб та строки їх дій, що забезпечує прозорість, оперативність і контрольованість процесу.

Отже, внутрішній документ для Управління — це технологічна картка адміністративної послуги, затверджена наказом керівника управління або

виконавчим комітетом, яка подана в Додатку Б (Болехівська міська рада, п. d.).

Порівнюючи загальнодержавний порядок надання державної допомоги малозабезпеченим сім'ям з його реалізацією на рівні Управління праці та соціального захисту населення (УПСЗН), можна оцінити чи відповідає місцева практика встановленим нормам.

На рівні держави порядок регламентується, Законом України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (2000), який встановлює правові підстави для надання допомоги та Постановою Кабінету Міністрів України № 1751 від 24 лютого 2003 року, що визначає:

- критерії малозабезпеченості: сім'я з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї);
- порядок обчислення сукупного доходу сім'ї;
- терміни і порядок подання документів та їх розгляду: заява, декларація про доходи та майновий стан осіб, довідка встановленої форми про безпосередню участь особи в антитерористичній операції, інформація про склад малозабезпеченої сім'ї заявника зазначається в декларації. Заява та документи, необхідні для призначення допомоги, подаються уповноваженим представником сім'ї, строк надання допомоги - протягом 10 календарних днів з дня подання заяви);
- механізм контролю за наданням допомоги.

На місцевому рівні, зокрема в УПСЗН Болехівської міської ради, порядок реалізується через внутрішні нормативні документи (накази, технологічні карти), але базується на загальнодержавних принципах.

Дотримання порядку в УПСЗН можна оцінити за такими критеріями:

1. Відповідність законодавчим вимогам:
 - Управління зобов'язане приймати заяви та документи відповідно до затвердженого Кабміном переліку.

- Розрахунок розміру допомоги здійснюється за формулами, визначеними державою (проте, формули для зарахування виплати саме малозабезпеченим сім'ям немає, це залежить від різниці прожиткового мінімуму для сім'ї та її середньомісячним сукупним доходом.)

2. Процес верифікації. УПСЗН використовує державні реєстри для перевірки доходів сімей (Державний реєстр фізичних осіб-платників податків, реєстр нерухомого майна).

Так як, УПСЗН Болехівської міської ради дотримується положень державних нормативних актів, проводить належну перевірку документів, забезпечує своєчасну виплату допомоги та виконує контроль за цільовим використанням коштів, то порядок вважається дотриманим.

Аналіз статистичних даних за останні чотири роки в УПСЗН Болехівської міської ради зможе надати об'єктивну основу для висновків про ефективність роботи у дотриманні загальнодержавного порядку надання допомоги малозабезпеченим сім'ям, а також оцінити їх життєвий рівень. У Додатку В наведено статистичні дані щодо кількості осіб та обсягів видатків за період з 2022 року до I кварталу 2025 року.

На базі Управління праці та соціального захисту населення за період 2022–2023 років кількість отримувачів державної допомоги для малозабезпечених сімей щомісяця змінювався, це зображено на Рис.2. У 2022 році кількість отримувачів допомоги починалася з 183 осіб у січні, поступово зростала протягом року і досягла 263 осіб у грудні. У 2023 році динаміка виглядала дещо інакше: у січні було зафіксовано 173 отримувачі, а найнижчий показник спостерігався у жовтні, коли допомогу отримали лише 117 осіб. Наприкінці року, у листопаді та грудні, кількість отримувачів зросла до 204 і 207 осіб відповідно.

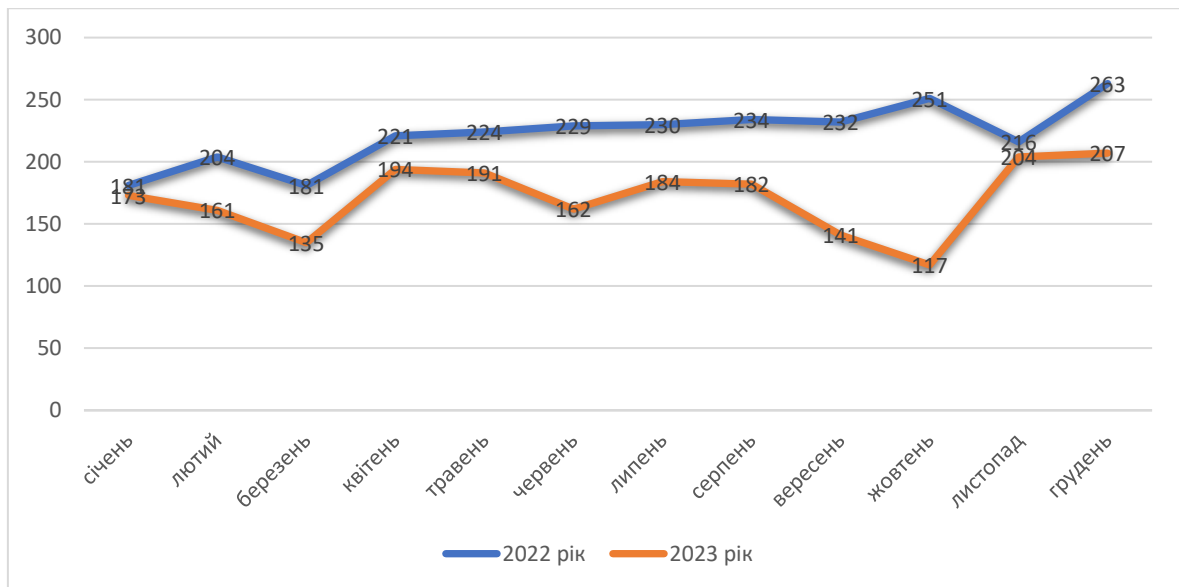


Рис. 2. Динаміка отримувачів державної допомоги малозабезпеченим сім'ям впродовж 2022 та 2023 років

Джерело: розроблено на основі даних з Додатку В

Ці дані демонструють, що щомісяця до базової кількості отримувачів додавалися нові особи, але їхній приріст у 2023 році був менш вираженим порівняно з 2022 роком. Наприклад, у червні 2022 року кількість отримувачів становила 230 осіб, тоді як у червні 2023 року — лише 162. Така різниця спостерігалася протягом усього року, що може свідчити про зміну соціально-економічних умов або політики надання допомоги.

Незважаючи на коливання, робота Управління праці та соціального захисту населення забезпечувала своєчасне надання допомоги, що є важливим фактором підтримки малозабезпечених сімей у складних життєвих обставинах. Отже, певні зміни в соціальному становищі малозабезпечених сімей, свідчать про:

1. Зменшення кількості заявок: Це може вказувати на покращення фінансового становища частини малозабезпечених сімей, які більше не потребують державної підтримки, або ж на можливу зміни в умовах доступу до допомоги, таких як зміни в критерії відбору чи складність отримання допомоги. Зазначимо, що загальна кількість таких родин у 2022 році становила 2 666 осіб, а в 2023 – 2 041 осіб.

2. **Зменшення суми виплат:** На Рис. 4 зображено виплати за 2023 рік, що становили 12 156 346 грн, це менше на 4 млн грн у порівнянні з 2022 роком, сума якої становила 16 240 009 грн. Це також може свідчити про скорочення потреби у фінансовій допомозі через зменшення кількості сімей, які звертаються за підтримкою, або про можливі коригування розміру допомоги на фоні бюджетних змін чи економічної ситуації.

Загалом, ці зміни можуть відображати зниження рівня бідності серед малозабезпечених сімей або зміни у політиці надання соціальної допомоги. Важливо також врахувати економічні фактори, такі як інфляція, зміни в рівні мінімальної заробітної плати або ціни на комунальні послуги, які могли б вплинути на кількість звернень і розмір наданої допомоги.

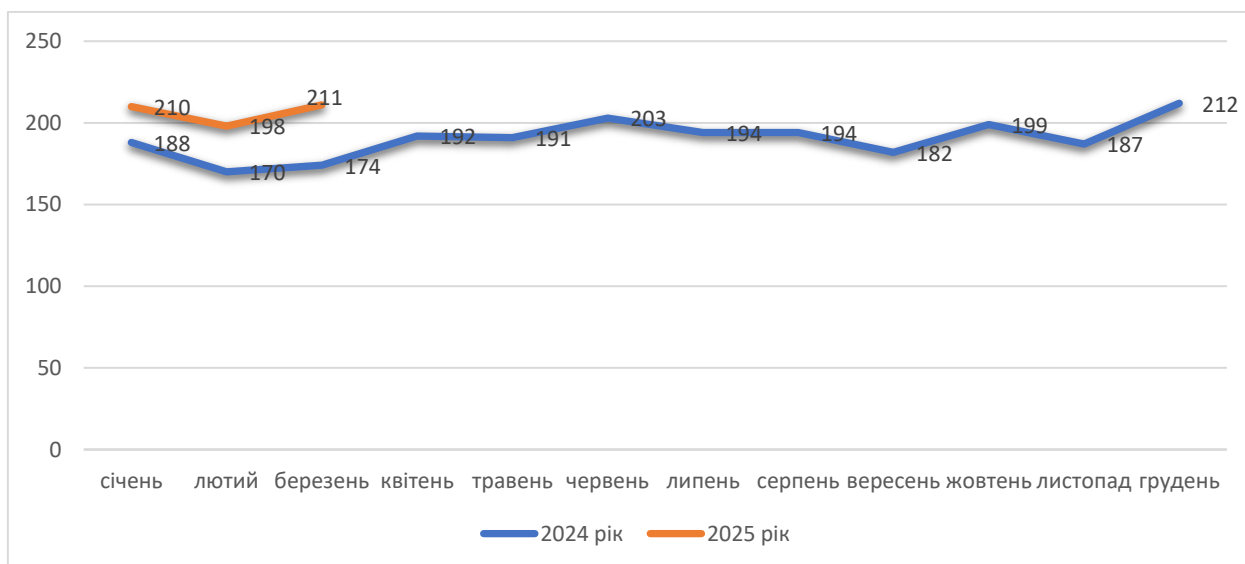


Рис. 3 Динаміка отримувачів державної допомоги малозабезпеченим сім'ям у 2024 – I кв. 2025 років

Джерело: розроблено на основі даних з Додатку В

Спостерігаючи за даними на Рис. 3, можна зробити наступні висновки: на базі Управління праці та соціального захисту населення за період 2024 року кількість отримувачів державної допомоги для малозабезпечених сімей демонструє помірні коливання. Наприклад, у січні було 188 сімей, але в лютому їх стало менше — 170. Це, ймовірно, пов'язано з тим, що частині родин потрібно було переоформити документи або звернутися повторно, але з якихось причин вони цього не зробили вчасно. У березні показник трохи

виріс — до 174, а з квітня почалося поступове збільшення: у травні — 191, у червні — вже 203. Можна припустити, що це пов'язано або з покращенням роботи органів соцзахисту, або з тим, що більше родин почали звертатися по допомогу через зростання цін чи втрату доходу. У другій половині року кількість отримувачів то трохи зменшувалася, то зростала, а в грудні досягла найвищого рівня — 212 родин. Це може бути наслідком того, що до кінця року люди активніше подавали документи, щоб не втратити виплати чи оформити їх на новий період.

Також можна порівняти дані за 2024 рік із першим кварталом 2025 року. Тут помітна позитивна динаміка — у січні 2025 року допомогу отримували вже 210 родин, у лютому — 198, а в березні — 211. Усі ці значення вищі, ніж відповідні місяці 2024 року. Така ситуація, ймовірно, свідчить про те, що система стала працювати стабільніше, процес оформлення допомоги — простішим, а самі люди краще інформовані про свої права. Можливо, також збільшилась кількість родин, які реально потребують підтримки через складну економічну ситуацію.

Загалом за 2024 рік державну допомогу отримали 2 286 родин. Це більше, ніж у 2023 році, коли допомогу отримали 2 041 родина, але менше, ніж у 2022 році — тоді таких сімей було 2 666. Отже, у 2023 році був спад, а в 2024 — вже видно поступове зростання. За перший квартал 2025 року — 619 отримувачів, що на 87 більше, ніж за той самий період 2024 року (532 родини). Це може свідчити про посилення ролі соціальної підтримки в умовах кризи, а також про покращення доступу до неї. Якщо така тенденція збережеться, то, ймовірно, у 2025 році кількість отримувачів зросте ще більше. Важливо зазначити й те, що робота Управління праці та соціального захисту населення забезпечувала своєчасну підтримку громадян, що є важливим елементом соціальної політики на місцевому рівні.

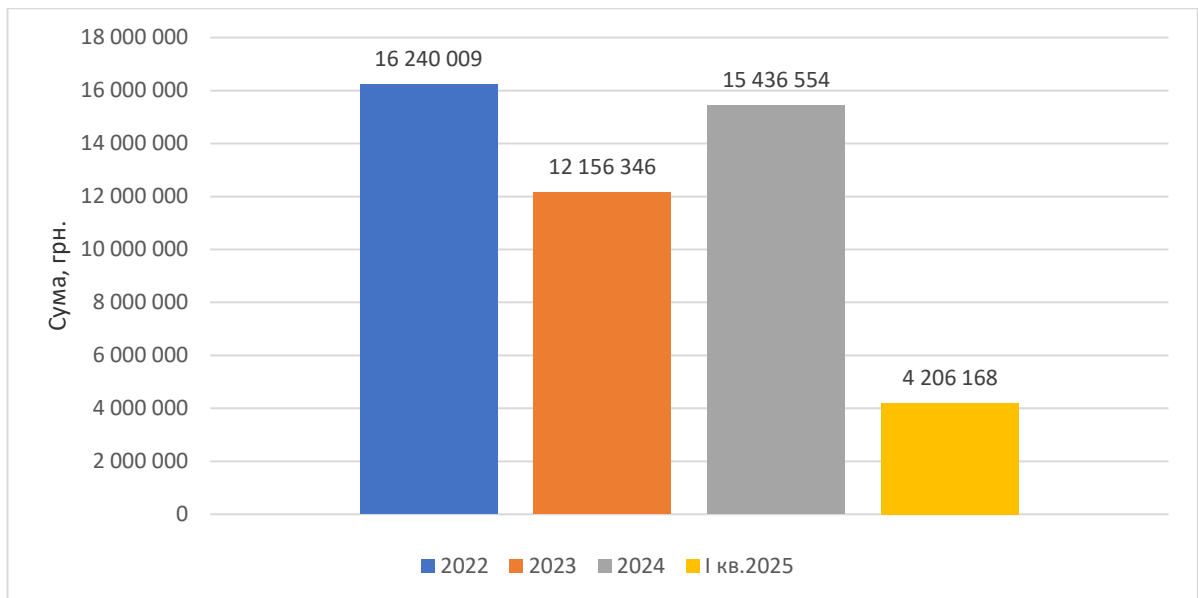


Рис. 4 Видатки на державну допомогу для малозабезпечених сімей з 2022 року по I кв. 2025 року (в гривнях)

Джерело: розроблено на основі даних з Додатку В

У 2022 році видатки на державну допомогу малозабезпеченим родинам сягнули 16 240 009 грн, це найбільша позначка за всі роки які досліджувались. Проте вже у 2023 році відбулося відчутне зменшення фінансування до 12 156 346 грн, що дорівнює близько 74,9% від показника 2022 року. Спад на 25,1% (приблизно 4 млн) може бути наслідком скороченням кількості осіб, які отримують кошти, або ж обмеженням фінансування.

У 2024 році спостерігалось збільшення обсягу видатків до 15 436 554 грн, що на 26,9% перевищує показник 2023 року, та становить 95% від рівня 2022 року. Це вказує на часткове повернення фінансування до попередніх обсягів, тобто майже відповідає рівню 2022 року.

Можемо також порівняти перші квартали 2025 та 2024 років. У I кварталі 2025 року витрати на державну підтримку малозабезпечених сімей досягли 4 206 168 грн. Це на 12% перевищує показник аналогічного періоду 2024 року, який становив 3 753 258 грн. Докладні дані представлено в додатку В. Це вказує на збільшення обсягів фінансування для сімей. Враховуючи інформацію лише за один квартал, виникає припущення, що при

збереженні теперішніх темпів фінансування, загальний обсяг видатків за весь 2025 рік може досягти або навіть перевищити показник 2024 року.

Загалом, представлені дані відображають нестабільну тенденцію видатків, що може бути наслідком як бюджетних обмежень, так і змін у кількості отримувачів допомоги у відповідні часові проміжки.

Отже, коливання в кількості отримувачів допомоги в поєднанні з збільшенням виплат може вказувати на дві можливі тенденції:

- **Покращення економічного становища** певної частини сімей, через що вони більше не потребують допомоги.

- **Зростання потреби у допомозі** серед тих, хто все ще звертається за підтримкою, що може свідчити про збільшення соціальних чи економічних труднощів для деяких сімей, які не можуть забезпечити себе самостійно.

УПСЗН Болехівської міської ради ефективно надає допомогу, враховуючи виклики війни. Робота органу важлива для підтримки сімей, які переживають складні часи через руйнування домівок чи втрату доходів. Аналіз даних свідчить про ефективну реакцію на зміни та підтримку малозабезпечених сімей, а також вказує на те, що державна допомога відіграє значну роль у підтримці цих родин та покращенні їх стану. Загалом проведене дослідження підтвердило теоретичні положення про державну допомогу, про що було згадано раніше. Принцип адресності виконується, бо допомогу отримують дійсно ті, хто її потребує. Прозорість присутня, адже документи приймає ЦНАП, але оскільки все здебільшого оформлюється на папері, бувають затримки в передачі документів або в розгляді заяв між ЦНАПом і управлінням. Щодо справедливості, то виплати надаються, але не завжди покривають реальні потреби сімей, особливо з урахуванням зростання цін. Тобто сама система працює, але ще є що вдосконалювати.

3.2. Перспективи розвитку соціальної політики в Україні з урахуванням міжнародного досвіду

Соціальна політика в Україні має на меті поліпшення добробуту громадян, встановлення соціальної справедливості та стимулювання економічного розвитку. Головні пріоритети цієї політики охоплюють: охорону здоров'я, освіту, соціальний захист населення, сприяння зайнятості та інші важливі галузі (Клочко, 2024).

Діяльність державних органів має, головним чином, бути орієнтована на забезпечення потреб громадян. Це досягається шляхом: збільшення значення заробітної плати, що є трудовим доходом; оновлення вже існуючих та розробка нових способів забезпечення економічної стабільності та справедливості. Останнє виражається у гарантованому рівні прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, формуванні фондів соціальної підтримки та державних страхових фондів, захисті населення від росту цін, застосуванні механізмів субвенцій та індексації заробітної плати (Лучанко, 2020). На сьогодні соціальна політика в Україні – явище доволі неоднозначне. Безрезультатними лишаються чимало соціальних ініціатив, впровадження яких ускладнюються військовими діями на нашій території, браком чіткої стратегії, концептуального бачення та пріоритетних напрямків, недостатністю економічної основи, надмірною політизацією українського соціуму та іншими чинниками (Літинська, 2023).

Україна, що перебуває у військовому конфлікті, зустрічає збільшення безробіття серед громадян, адже чимало підприємств зупинили роботу, а решта - потерпають від економічних труднощів. Це викликало скорочення прибутків у значної частини населення та втрату ними заощаджень. У цих умовах держава має зосередити зусилля та надати підтримку, бо актуальність проблем втілення соціальної політики на землях України, де тривають бойові дії, стрімко зростає (Синявська & Криворучко, 2025).

Для запозичення світового досвіду слід детально вивчити різні моделі соціальної політики, зокрема консервативну, ліберальну та соціал-демократичну. Консервативна модель, зосереджуючись на економічному розвитку та мінімальному втручанні держави, нерідко веде до збільшення соціальної нерівності. Ліберальна модель, що застосовується у США, передбачає надання адресної допомоги та сприяє мотивації до праці, але не гарантує високого рівня соціального захисту. Соціал-демократична модель, яка втілена у Скандинавських країнах, базується на принципах солідарності, рівності та активної ролі держави в соціальній сфері. Враховуючи український контекст, саме ця модель видається найбільш відповідною, адже відповідає нашим національним цінностям соціальної справедливості і може стати фундаментом для побудови стабільної системи підтримки малозабезпечених сімей (Літинська, 2023).

Доцільним буде перейти до практик успішної реалізації соціальної політики в міжнародних країнах, а саме в тих країнах, які були згадані раніше в пункті 2.2 – США, Норвегія, Німеччина, Франція та скандинавські країни загалом, що можуть бути використані українською державою.

Варто зазначити, що одним із ключових напрямів, який було б доцільно впровадити українській державі, є тимчасовість допомоги з орієнтацією на вихід родини зі стану бідності. За прикладом США, який демонструє, що тимчасова допомога (як-от програма TANF) не просто надає кошти, а водночас супроводжується підвищенням кваліфікації, профорієнтацією, юридичною та освітньою підтримкою (USA.gov, 2025). Такий підхід дозволяє малозабезпеченим родинам знайти своє місце на роботі та здобути соціальну мобільність, тобто отримати можливість покращити своє становище.

Не менш важливою є натуральна форма допомоги, яка широко використовується у Франції та США — безкоштовне харчування в школах, компенсації за догляд за дитиною, підтримка сімей з дітьми з інвалідністю, надання житла чи освітніх грантів (Wizbii, n.d, Service-Public.fr, n.d).

В Україні домінує грошова форма допомоги, яка, без супровідних послуг, рідко забезпечує реальний вихід із бідності. Перспективним для України також було б впровадження цільових надбавок на дітей, як це практикується в Німеччині (Kinderzuschlag) Bundesagentur für Arbeit, n.d.). Такий підхід дозволяє гнучко реагувати на потреби родини, орієнтуючись на доходи та кількість дітей. Це дає змогу забезпечити адресність виплат і уникнути розпорошення державних ресурсів.

Успішний досвід Норвегії у сфері соціального супроводу родин, які перебувають у складних життєвих обставинах, заслуговує на окрему увагу. Запровадження інституту сімейного куратора, соціального працівника, який допомагає вирішити проблеми із зайнятістю, навчанням, доглядом за дітьми, може суттєво посилити підтримку родин не лише матеріально, а й функціонально (Лукашевський & Жекало, 2020). Ще одним аспектом, на якому слід акцентувати увагу є вибірковість, яка притаманна скандинавським країнам. Можливість вибору між грошовою підтримкою чи соціальною послугою сприяє залученню громадян до прийняття рішень, підвищує довіру до системи, і, головне, дозволяє точніше задовольняти реальні потреби родин.

Враховуючи всі ці фактори, в Україні необхідно покращити:

- принцип надання допомоги, зробивши акцент на її комплексність (грошова + послуги);
- розширити перелік та удосконалити соціальні послуги для малозабезпечених родин (дитсадки, харчування, юрконсультації, освіта);
- запровадити пробні програми сімейного супроводу та індивідуального планування виходу зі складної ситуації;
- зробити більш ефективну цифровізацію у сфері соціального захисту для кращої адресності і доступності допомоги.

Отже, впровадження елементів успішних міжнародних моделей не означає прямого копіювання, а адаптацію з урахуванням українських реалій. Це дозволить зробити соціальну допомогу більш ефективною, адресною та

здатною не лише підтримати, а й змінити життя малозабезпечених родин на краще.

3.3. Рекомендації щодо покращення життєвого рівня малозабезпечених сімей через програми підтримки

Під час написання роботи стало зрозуміло, що в Україні, зокрема на рівні місцевих управлінь, уже існує багато соціальних програм, спрямованих на підтримку малозабезпечених сімей. Проте не всі з них працюють ефективно. Деякі сім'ї не знають, що мають право на допомогу, інші стикаються з бюрократією або низькими виплатами, які не покривають навіть основні потреби. Проблема не завжди у відсутності коштів, а в тому, як саме допомога надається й наскільки люди можуть її реально отримати. Тому важливо не просто надавати підтримку, а зробити її зручною, зрозумілою і дійсно корисною для людей.

Одним із перших кроків має бути **спрощення процедури отримання допомоги**. Зараз часто потрібно зібрати багато довідок, звертатися у кілька установ. Люди витрачають на це час, нерви і, на жаль, іноді просто відмовляються від допомоги. Було б добре зробити подачу заяви максимально простою – через ЦНАП або навіть через мобільний застосунок. Також потрібно скоротити кількість документів, які подають заявники, і щоб частина інформації автоматично перевірялась через державні реєстри.

Ще одна важлива рекомендація – це **покращення інформування населення**. Багато людей не знають про програми, які для них передбачені. Управління соціального захисту повинні активніше працювати з місцевими громадами, школами, медичними закладами, щоб розповідати людям, хто має право на допомогу і як її отримати. Це можна робити через соціальні мережі, друковані буклети або інформаційні зустрічі.

Також варто звернути увагу державі на **підвищення розміру виплат**. В умовах зростання цін і складної економічної ситуації багато сімей не можуть вижити на ті суми, які їм зараз виплачуються. Виплати повинні

переглядатися регулярно і відповідати реальним потребам людей, хоча б орієнтуючись на прожитковий мінімум. Крім того, важливо зробити підтримку **не лише грошовою**, а й такою, що допомагає людині змінити своє становище. Наприклад, можна створювати програми з навчання, курсів, підтримки у відкритті малого бізнесу. Це допоможе людям не просто отримати одноразову допомогу, а вийти зі складного становища. Також доцільно **покращити організацію роботи самих працівників соціального захисту**. Вони мають регулярно проходити навчання, знати нові правила, вміти ввічливо і зрозуміло пояснити людині її права. Якщо працівники будуть компетентні та привітні, це підвищить довіру людей до соціальних служб.

Не менш важливим буде **удосконалення механізмів моніторингу ефективності програм**. Жодна програма не буде ефективною без регулярного аналізу її результатів. Слід впровадити систему оцінки впливу соціальних програм на добробут отримувачів. Наприклад, проводити порівняння доходів, зайнятості, рівня життя до і після отримання допомоги. Також доцільно запровадити збір зворотного зв'язку від отримувачів через анонімні опитування або електронні анкети. Це дозволить виявити слабкі місця у наданні послуг і вдосконалити методи їх реалізації.

Слід віднести **використання цифрових технологій**, як важливий чинник прозорості та оперативності соціальних послуг. Варто розвивати електронні кабінети заявника, мобільні застосунки для відстеження статусу заявки, автоматичну перевірку документів через реєстри. Це не лише зменшить корупційні ризики, але й забезпечить зручність та прозорість для отримувача допомоги.

На прикладі УПСЗН Болехівської міської ради видно, що зміни вже відбуваються: подача заяв тепер здійснюється через ЦНАП, використовуються електронні бази, впроваджується перевірка документів. Але є ще куди розвиватися. Наприклад, можна запровадити онлайн-зв'язок із

заявниками, смс-інформування про рішення, скоротити терміни розгляду документів.

Отже, щоб покращити життєвий рівень малозабезпечених сімей, потрібно зробити програми підтримки більш доступними, зрозумілими і справді ефективними. Реалізація вищезазначених рекомендацій дозволить не лише зменшити рівень бідності, а й підвищити якість державного управління у соціальній сфері. Головне – не просто давати гроші, а допомагати людям вийти зі складної ситуації, підтримувати їх не формально, а по-людськи.

Висновки до третього розділу

Життєвий рівень малозабезпечених сімей в Україні залишається проблемним, особливо в умовах економічної нестабільності та війни. Управління праці та соціального захисту населення Болехівської міської ради демонструє ефективність у виконанні завдань щодо надання державної допомоги малозабезпеченим сім'ям, дотримуючись чинного законодавства та впроваджуючи сучасні методи роботи. Аналіз динаміки звернень та видатків на допомогу свідчить про зміни у соціальному становищі сімей, що відображають як покращення економічної ситуації у певній частині населення, так і зростання потреби серед окремих категорій. УПСЗН адаптує свою діяльність до викликів воєнного часу, забезпечуючи гнучкість і своєчасність надання підтримки.

Оцінка актуального стану соціальної політики в Україні свідчить про те, що вона на даний момент переживає етап суттєвих змін. Збройний конфлікт, економічні негаразди, перегляд ключових напрямків зумовлюють необхідність пошуку нових рішень. Міжнародний досвід підкреслює, що дієва підтримка не повинна обмежуватися лише фінансовою допомогою, а має також включати в себе освітні програми, сприяння зайнятості, турботу про дітей, а також юридичну та психологічну підтримку. Вивчення таких моделей дає змогу глибше усвідомити, в якому напрямку слід розвиватися Україні, щоб створити міцну та справедливую систему допомоги громадянам з низьким рівнем доходу, особливо враховуючи обставини війни.

Для покращення життєвого рівня малозабезпечених було розроблено практичні рекомендації стосовно вдосконалення державних програм підтримки. Ключовими аспектами є полегшення процедури подання заявок на отримання допомоги, забезпечення доступності інформації, збільшення розміру виплат з огляду на фактичний прожитковий мінімум, розширення цифрових сервісів та підвищення кваліфікації працівників. Зазначене дасть змогу зробити соціальну підтримку в Україні більш ефективною, справедливою та орієнтованою на потреби людей.

ВИСНОВКИ

У ході написання цієї роботи вдалося краще зрозуміти, як в Україні реалізується підтримка малозабезпечених сімей і яку роль вона відіграє в боротьбі з бідністю. Бідність — це не просто відсутність грошей, це ще й обмежений доступ до послуг, можливостей і стабільності. Саме тому державна допомога має бути не лише матеріальною, а й соціально спрямованою.

Проаналізовані законодавчі акти показали, що в Україні створено нормативну базу для надання допомоги малозабезпеченим. Але на практиці реалізація принципів адресності, прозорості та справедливості не завжди працює ідеально. Через складні процедури, брак інформації або технічні складнощі частина людей може не отримати допомогу вчасно або взагалі не звернутися за нею.

Розгляд державних програм, таких як соціальна допомога малозабезпеченим, житлові субсидії, допомога самотнім матерям, а також нових ініціатив — «Оздоровлення», «Рука допомоги» та «мобільний соціальний офіс», показав, що в системі є як традиційні, так і новаторські підходи. Деякі з них спрямовані не тільки на малозабезпечених, але ця категорія людей часто є однією з основних, хто користується підтримкою.

На прикладі Болехівської громади видно, як функціонує система на місцях. Більшість людей подає документи через ЦНАП у паперовому вигляді, що ускладнює процес. Електронна форма подачі ще не стала масовою. Але при цьому кількість отримувачів допомоги поступово зростає, що говорить про те, що система працює, хоч і потребує вдосконалення.

Статистика за останні роки показує динаміку: зменшення кількості одержувачів у 2023 році порівняно з 2022, а далі — поступове зростання. Це може свідчити як про зміну соціально-економічної ситуації, так і про адаптацію системи до нових умов.

У підсумку можна сказати, що державна підтримка дійсно є важливою частиною боротьби з бідністю. Попри певні недоліки, вона виконує свою

функцію: допомагає людям пережити складні часи, підтримує їхній мінімальний рівень життя, а в деяких випадках — навіть дає поштовх до змін. Щоб така допомога була ще ефективнішою, потрібно розвивати електронні сервіси, спрощувати процедури, краще інформувати людей і не обмежуватися лише виплатами, а працювати над тим, щоб малозабезпечені мали більше шансів змінити своє становище самостійно.

Також важливо враховувати регіональні особливості. У різних громадах рівень доступу до допомоги може відрізнятись залежно від наявності фахівців, технічного забезпечення, організаційної спроможності місцевих управлінь. Це означає, що поряд із загальнодержавною політикою має розвиватися і місцева ініціатива, яка враховує потреби конкретних громад. Підвищення кваліфікації працівників соціальної сфери, впровадження мобільних сервісів та індивідуальний підхід до заявників можуть значно покращити якість надання допомоги.

Ще один важливий аспект — це поєднання соціальної допомоги з можливістю для людей самостійно покращити свій добробут. Такі програми, як «Рука допомоги», створюють шанс для малозабезпечених не тільки отримати підтримку, а й вийти зі складної ситуації через відкриття власної справи чи працевлаштування. Це свідчить про новий підхід до боротьби з бідністю, де акцент робиться не лише на роздачу ресурсів, а й на розвиток потенціалу людини.

Тож державна політика має орієнтуватися на комплексну підтримку: як фінансову, так і соціальну, аби не просто зменшувати рівень бідності, а створювати умови, за яких вона більше не відтворюватиметься. Тому на мою думку, система стане ефективною тоді, коли людині буде легко звернутися за допомогою і вона знатиме, що точно її отримає без принижень чи бюрократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- ZMINA. (2023, листопад 10). У понад половини родин з середнім доходом та більшості малозабезпечених погіршилась фінансова ситуація – дослідження. URL: <https://zmina.info/news/>
- Бахновська І.П., Костюк Н.П. (2022). Аналіз законодавчого регулювання соціальної підтримки малозабезпеченим сім'ям України в умовах євроінтеграції. (Юридичний науковий електронний журнал). URL: http://lsej.org.ua/9_2022/57.pdf
- Болахівська міська рада. (n. d.). Адміністративні послуги управління праці та соціального захисту населення. URL: <https://bolekhiv-rada.gov.ua/yvyo/independent-departments-and-departments/department-of-labor-and-social-welfare/>
- Болахівська міська рада. (n. d.). Управління праці та соціального захисту населення. URL: <https://bolekhiv-rada.gov.ua/>
- Возна, Л., & Мельник, О. (2024). Аналіз механізмів соціального захисту в Україні у контексті соціально-економічної нестабільності: державні програми та їх ефективність. Молодий вчений, (6 (130)), 169-177. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6239/6101>
- Галушка, З. І., & Поченчук, Г. М. (2020). Економіка: теорія і практика. Підручник. Чернівці: Чернів. нац. ун, 2020, 232 с. URL: <https://www.scribd.com/document/>

Гняздовський, К. В., & Кравець, І. М. (2022). Бідність як головна перешкода людському розвитку. Збірник наукових матеріалів ХС міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 99. URL: <https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/06/page=99>

Департамент соціального захисту населення Тернопільської обласної державної адміністрації. (2022, червень 1). Статистична інформація. URL: <https://social.te.gov.ua/socialni-viplati/statistichna-informaciya-golovna/>

Державна служба якості освіти України. (2023, 31 березня). Хто має пільги щодо оплати харчування в закладах освіти. URL: <https://eo.gov.ua/khto-maie-pilhy-shchodo-oplaty-kharchuvannia-v-zakladakh-osvity/2023/03/31/>

Дядюра, Ю. (2016). На які програми соціальної допомоги можна розраховувати в США. ForumDaily. URL: <https://www.forumdaily.com/uk/ruka-pomoshhi-kakie-socialnye-programmy-rabotayut-v-ssha/>

Жмеринська міська рада. (2025, січень 15). Розміри державних соціальних допомог в 2025 році. URL: <https://www.zhmerinka-adm.gov.ua/news/rozmiri-derzhavnih-sotsialnih-dopomog-v-2025-rotsi>

Забожко, Т. (2025). Допомога малозабезпеченим сім'ям: що потрібно знати з 1 червня. Fakty.com.ua. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20250501-dopomoga-malozabezpechenym-simyam-zminy-z-1-travnya-2025/>

Закон України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» № 4059-IX від 19 листопада 2024 року. (2024). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20>

Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» № 1768-III від 1 червня 2000 року. (2000). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>

Закон України «Про прожитковий мінімум» № 966-XIV від 15 липня 1999 року. (1999). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text>

Замашкіна, О. Д. (2021, August). Сутність поняття «соціальний захист населення» та характеристика його складових компонентів. In The 12th International Scientific and Practical Conference «World Science: Problems, Prospects and Innovations» (August 11–13, 2021). Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2021. 570 p. (p. 320). URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/08/age=320>

Кабінет Міністрів України. (2013). Постанова «Про затвердження вимог до підготовки технологічної картки адміністративної послуги» № 44 від 30 січня 2013 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2013-%D0%BF#Text>

Кабінет Міністрів України. (2003). Постанова «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям» № 250 від 24 лютого 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-2003-%D0%BF#Text>

Кабінет Міністрів України. (2001). Постанова № 1751 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми» від

27 грудня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF#Text>

Кабінет Міністрів України. (2020). Постанова № 632 від 22 липня 2020 року «Деякі питання виплати державної соціальної допомоги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/632-2020-%D0%BF#Text>

Кабінет Міністрів України. (2021). Постанова від 21 квітня 2021 р. № 397 «Про затвердження Порядку надання допомоги на здобуття економічної самостійності малозабезпеченої сім'ї». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/397-2021-%D0%BF#n11>

Кабінет Міністрів України. (2022). Постанова № 214 «Деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану» від 07 березня 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-nadannya-derzhavnoyi-socialnoyi-dopomogi-na-period-vvedennya-voyennogo-stanu-214>

Кабінет Міністрів України. (2024). ЄОздоровлення: Держава напряду виплачує родинам гроші на оздоровлення і відпочинок. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yeozdorovlennia-derzhava-napriamu-vyplachuie-rodynam-hroshi-na-ozdorovlennia>

Кабінет Міністрів України. (2025). Постанова № 114 “Деякі питання призначення та виплати грошової компенсації вартості одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114-2025-%D0%BF#Text>

- Карпич, І. О. (2024). Організація надання соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям як складова системи соціального захисту. ВПЦ: «Візаві». URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/17555/1/Karpych.pdf>
- Ключко, А. А. (2024). Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи. URL: http://eprints.zu.edu.ua/41082/1/%D0%9A%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8_4.pdf
- Коваленко, О., & Шварц, Д. (2023, травень 19). Субсидії та виплати: у Мінфіні розповіли, хто та які суми отримає цього року. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/subsidiiji-ta-viplati-2023-u-minfini-rozpovili-pro-rozmiri-viplat-12262164.html> УНІАН
- Куліш, А. (2020). Проблеми та шляхи подолання бідності в Україні. Молодіжна наука у контексті суспільно-економічного розвитку країни. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41896/1/>
- Літинська, В. А. (2023). Особливості соціальної політики України в умовах воєнного стану. Економіка України, (1), 734. URL: file:///C:/Users/PC/Downloads/EkUk_2023_1_6.pdf
- Лукашевський, Я. О., & Жекало, Г. І. (2020) Міжнародний досвід підвищення ефективності надання соціальної допомоги на місцевому рівні. Пріоритети економічної науки XXI століття, 179. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42010/1/If%201.1.pdf#page=179>
- Лучанко, Н. С. (2020). Напрями та перспективи розвитку соціальної політики в Україні. URL:

<https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/43770/1/%d0%9b%d1%83%d1%87%d0%b0%d0%bd%d0%ba%d0%be.pdf>

Міністерство фінансів України. (2024). Прожитковий мінімум в Україні 2024.

Index.minfin.com.ua. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>

Міністерство фінансів України. (2024, 11 жовтня). Мінфін: За 9 місяців 2024

року на соцвиплати спрямовано майже 320 млрд грн. URL:

https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_9_misiatsiv_2024_roku_na_sotsviplati_spriamovano_maizhe_320_mlrd_grn-4833

Мішина, С. В., & Мішин, О. Ю. (2021). Американський досвід надання

соціальних

виплат.

URL:

<http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/29894/1/a3495ca0-f942-4a28-8ca4-4bc5f436b8c0.pdf>

Нестерцова-Собакарь, О. (2022). Малозабезпеченість як соціальний ризик

сучасного суспільства та загроза національній безпеці України. URL:

<https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/9976/1/87.pdf>

Овод, Ю. В. (2024). Адресна соціальна допомога як вид соціального

забезпечення. Соціальна робота та психологія: освіта і наука, (2), 71-74.

URL: <https://journals.kpdi.in.ua/index.php/swp/article/view/210/205>

Павлюк, Т. І., & Юрчик, І. Б. (2022). Перспективи удосконалення системи

соціального захисту найбільш вразливих верств населення: закордонний

досвід. Prospects for improving the social protection system of the most

vulnerable sections of the population: foreign experience. Приазовський

- економічний вісник. 2022. Вип. 2 (31). С. 88-94. URL:
http://pev.kpu.zp.ua/journals/2022/2_31_ukr/17.pdf
- Павлюк, Т., & Юрчик, І. (2022). Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні. Економіка та суспільство, (39). URL: <https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=27904.pdf>
- Поліщук, О. Ю., & Машта, Н. О. (2022). Бідність населення України — загрозна. Development of Modern Science, Experience and Trends, 3, 83. URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2022/10/.pdf>
- Потабенко, Л. (2019). Бідність – нестраховий соціальний ризик. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/78aad0c-6165-4704-9d46-cd780a3dffcb/content>
- Прибега, А. О., & Павлюк, Т. І. (2024, October). Соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям. In The 2 nd International scientific and practical conference “Science in the modern world: innovations and challenges”(October 24-26, 2024) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2024. 730 p. (p. 599). URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/page=599>
- Синявська Д., & Криворучко Ю. (2025). Соціальний захист населення в умовах воєнного стану: механізми впровадження на території України. Соціально-психологічна допомога і соціальна робота, 57. URL: <https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2025-05/page=57>
- Сисак, І. (2023, грудень 7). Драма бюджету-2024: чим закрити діру у 41 млрд доларів та де взяти гроші на соціальні виплати. Радіо Свобода. URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/milyard-dolariv-defitsytu-yak-zakryvatymut-diru-v-byudzheti-2024/32710041.html>

Сокол, М. В. (2012). Еволюція форм соціальної допомоги. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9593/3/visnuk_20%20ch.%20%20t.%202-60-63.pdf

Сьомкіна, І. С., & Шабаяєва, Н. С. (2021). Сутність і особливості соціального захисту населення в українській ретроспективі. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/>

Труфанова, Ю. (2022). Державні соціальні допомоги малозабезпеченим сім'ям в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми правознавства, (3), 130-134. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/.PDF>

Укрінформ. (2023, травень 19). Соціальна підтримка: Мінфін представив дашборд видатків бюджету за останні 3 роки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3711317-socialna-pidtrimka-minfin-predstaviv-dasbord-vidatkiv-budzetu-za-ostanni-3-roki.html>

Укрінформ. (2024, 29 серпня). За програмою «Оздоровлення» цього року майже \$77 мільйонів спрямовано на путівки для дітей. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3899896>

Укрінформ. (2024, квітень 17). Соціальні видатки: що й чому фінансувала держава у 2023 році та що зміниться в 2024-му. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3853235>

Хайдарі, А. Р., & Кравець, І. М. (2024). Прожитковий мінімум в Україні: стан та перспективи розвитку. Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти:

матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 травня 2024 року.—Львів: Львівський науковий форум, 2024.—390 с., 66.

URL: <http://lviv-forum.inf.ua/save/2024/29-30.05/page=67>

Черенько, Л., Реут, А., & Клименко, Ю. (2024). Забезпечення резильєнтності соціальної підтримки населення України в період гібридних криз та катастроф. *Demography and social economy*, 58(4), 128-147. URL:

<https://ojs.dse.org.ua/index.php/dse/article/view/217/161>

Чічкань, М. В., & Кривенко, В. О. (2021). Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям: окремі правові аспекти. URL:

<https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/27586/>

Шабатура, Ю. Я. (2024). Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям. *Science in the Modern World: Innovations and Challenges. Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference* (м. Київ, 24–26 жовтня 2024 р.) (с. 431–434). ГО «Інститут інноваційної освіти». URL:

<https://sci-conf.com.ua/...24-26.10.24.pdf#page=431>

Bundesagentur für Arbeit. (n.d.). Startseite - Agentur für Arbeit. URL:

<https://web.arbeitsagentur.de/kiz/ui/start>

Feeding America. (n.d.). National School Lunch Program. URL:

<https://www.feedingamerica.org/advocate/federal-hunger-relief-programs/national-school-lunch-program>

Nutrition.gov. (n.d.). WIC (Women, Infants and Children). U.S. Department of Agriculture. URL: <https://www.nutrition.gov/topics/food-security-and-access/food-assistance-programs/wic-women-infants-and-children>

Service-Public.fr. (2025, April 1). Allocations familiales : conditions et montant. Direction de l'information légale et administrative (Premier ministre). URL: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F815>

Service-Public.fr. (n.d.). Complément de libre choix du mode de garde (Cmg) : montant et conditions. URL: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F345>

U.S. Department of Education. (n.d.). Pell Grant. Federal Student Aid. URL: <https://studentaid.gov/understand-aid/types/grants/pell>

USA.gov. (2025, January 3). Welfare benefits. URL: <https://www.usa.gov/welfare-benefits>

Wizbii. (n.d.). Les aides financières pour les familles: Le guide complet. URL: <https://money.wizbii.com/advices/les-aides-financieres-pour-les-familles-le-guide-complet>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА
адміністративної послуги
«ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ
МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМ СІМ'ЯМ»

1.	Суб'єкт надання адміністративної послуги	Управління праці та соціального захисту населення виконавчого комітету Болехівської міської ради
2.	Перелік документів, необхідних для отримання адміністративної послуги, порядок та спосіб їх подання, умови чи підстави отримання адміністративної послуги	1. Заява , уповноваженого представника сім'ї, що складається за формою, затвердженою наказом Міністерства соціальної політики України від 21.04.2015 № 441; 2. Декларація про доходи та майновий стан осіб , які звернулися за призначенням усіх видів соціальної допомоги, складена за формою, встановленою Мінсоцполітики (в декларації зазначається інформація про склад сім'ї заявника); 3. Довідка про доходи у разі зазначення в декларації доходів, інформація про які відсутня в ДПС, Пенсійному фонді України, фондах соціального страхування тощо та згідно із законодавством не може бути отримана за відповідним запитом

		<p>органу соціального захисту населення. У разі неможливості підтвердження таких доходів довідкою до декларації додається письмове пояснення із зазначенням їх розміру;</p> <p>4. Довідка встановленої форми про безпосередню участь особи в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях (за наявності)</p>
3.	<p>Платність (безоплатність) адміністративної послуги, розмір та порядок внесення плати (адміністративного збору) за платну адміністративну послугу</p>	<p>Адміністративна послуга є безоплатною</p>
4.	<p>Строк надання адміністративної послуги</p>	<p>Не пізніше 10 днів після надходження заяви зі всіма необхідними документами</p>
5.	<p>Результат надання адміністративної послуги</p>	<p>Призначення допомоги / відмова у призначенні допомоги</p>
6.	<p>Можливі способи отримання відповіді (результату)</p>	<p>Допомогу можна отримати через АТ «Укрпошта» або через уповноважені банки, визначені в установленому порядку.</p> <p>Повідомлення про призначення допомоги</p>

		(відмову у призначенні) видається (надсилається поштою) одержувачу в Центрі надання адміністративних послуг
7.	Акти законодавства, що регулюють порядок та умови надання адміністративної послуги	Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»; Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, затверджений постановою Кабінету Міністрів України (далі – Порядок); Порядок обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї (домогосподарства) для усіх видів державної соціальної допомоги, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від «Деякі питання виплати державної соціальної допомоги»

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТКА
адміністративної послуги
«ПРИЗНАЧЕННЯ І ВИПЛАТА ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ДОПОМОГИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМ СІМ'ЯМ»

№ п/п	Етапи послуги	Відповідальна посадова особа і структурний підрозділ	Дія	Термін виконання (днів)
1.	Прийом заяви, перевірка поданих документів, реєстрація прийнятих документів в журналі реєстрації приймання заяв, формування особової справи та передача заступнику начальника відділу для перевірки	Спеціаліст відділу прийняття рішень з призначення соціальних виплат	В	Протягом 1 дня
2.	Перевірка правильності оформлення особової справи та повноти поданих документів для призначення допомоги	Заступник начальника відділу або головний спеціаліст відділу прийняття рішень з призначення соціальних виплат	В З	Протягом 1 дня
3.	Опрацювання заяви для призначення допомоги та підготовка проекту рішення (протоколу призначення, повідомлення про призначення чи про відмову)	Спеціаліст відділу прийняття рішень з призначення усіх видів соціальної допомоги та компенсацій	В	Протягом 2 днів
4.	Перевірка правильності проведеного розрахунку призначення даного	Начальник та спеціаліст відділу/завідувач та спеціаліст сектору	В	Протягом 2 днів

	виду допомоги, візування рішення (протоколу призначення, повідомлення про призначення чи відмову в призначенні)	контролю за правильністю призначення, перерахунку та виплати усіх видів соціальної допомоги та компенсацій	З	
5.	Прийняття рішення щодо призначення (відмови в призначенні) допомоги	Начальник відділу прийняття рішень з призначення усіх видів соціальної допомоги та компенсацій	В	Протягом 2 днів
6.	Затвердження підписом рішення щодо призначення (відмови в призначенні) допомоги	Начальник управління або заступник начальника управління	З	Протягом 1 дня
7.	Передача повідомлення про призначення допомоги або відмову у призначенні для видачі	Спеціаліст відділу прийняття рішень з призначення усіх видів соціальної допомоги та компенсацій	В	Протягом 1 дня
8.	Формування списків та платіжних документів для виплати допомоги	Начальник та спеціаліст відділу виплат усіх видів соціальної допомоги та компенсацій	В	2 рази на місяць
Загальна кількість днів надання послуги				10
Загальна кількість днів надання послуги (передбачена законодавством)-				10

Умовні позначки: В-виконує, У- бере участь, П - погоджує, З – затверджує

ДОДАТОК В**Динаміка отримувачів державної допомоги малозабезпеченим сім'ям в
Управлінні праці та соціального захисту населення виконавчої комісії
Болехівської міської ради**

Місяць	Рік	Кількість отримувачів	Сума, грн
2022 рік			
Січень	2022	181	1 848 928
Лютий	2022	204	1 184 981
Березень	2022	181	1 299 308
Квітень	2022	221	1 513 882
Травень	2022	224	1 241 613
Червень	2022	229	1 287 251
Липень	2022	230	1 388 367
Серпень	2022	234	1 366 153
Вересень	2022	232	1 312 432
Жовтень	2022	251	1 604 971
Листопад	2022	216	692 343
Грудень	2022	263	1 499 780
2023 рік			
Січень	2023	173	1 048 512
Лютий	2023	161	936 119
Березень	2023	135	889 364
Квітень	2023	194	1 676 161
Травень	2023	191	1 089 654
Червень	2023	162	786 749
Липень	2023	184	1 322 525
Серпень	2023	182	1 034 816

Вересень	2023	141	649 527
Жовтень	2023	117	845 424
Листопад	2023	204	766 706
Грудень	2023	207	1 110 788
2024 рік			
Січень	2024	188	1 208 246
Лютий	2024	170	1 167 149
Березень	2024	174	1 377 863
Квітень	2024	192	1 413 771
Травень	2024	191	1 220 633
Червень	2024	203	1 374 786
Липень	2024	194	1 230 341
Серпень	2024	194	1 157 994
Вересень	2024	182	1 335 997
Жовтень	2024	199	1 387 640
Листопад	2024	187	1 168 093
Грудень	2024	212	1 394 037
2025 рік			
Січень	2025	210	1 373 378
Лютий	2025	198	1 354 026
Березень	2025	211	1 478 763